

Προπτυχιακή Εργασία

Τριάντου Θεοδώρα

Το Σύνταγμα υπό Τυπική Έννοια

«ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΥΠΟ ΤΥΠΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ»

Τριάντου Θεοδώρα
Α.Μ:1340200400450
Μάθημα:Συνταγματικό Δίκαιο
εργασία α' εξαμήνου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ σελ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 3

Κεφάλαιο Πρώτο 5

Οι ορισμοί του Συντάγματος 5

1. Το Παραδοσιακό Σύνταγμα 5

2.Το Σύγχρονο Σύνταγμα 6

3.Το Οιονεί Σύνταγμα 6

Κεφάλαιο 2ο 8

Η τυπική διάταξη του Συντάγματος 8

4. Ο διπλός χαρακτήρας του Συντάγματος 8

5. Τα τυπικά στοιχεία του Συντάγματος	8
1η ΕΝΟΤΗΤΑ	9
6. Ο γραπτός χαρακτήρας του Συντάγματος	9
7. Άγραφτοι και μη ρητώς διατυπωμένοι συνταγματικοί κανόνες και οι συνθήκες του πολιτεύματος	9
8. Οι ερμηνευτικές δηλώσεις	11
9. Τα ψηφίσματα	11
10. Οι συντακτικές πράξεις	12
11. Νόμοι με αυξημένη τυπική ισχύ έναντι των άλλων	13
12. Σύνδεση του γραπτού συνταγματικού Δικαίου με την πραγματικότητα.	13
2η ΕΝΟΤΗΤΑ	14
13. Ο αυστηρός χαρακτήρας του Συντάγματος	14
14. Ο απολύτως αυστηρός χαρακτήρας του Συντάγματος	15
15. Ο σχετικώς αυστηρός χαρακτήρας του Συντάγματος	15
16. Η απόλυτη αυστηρότητα της βάσης και μορφής του πολιτεύματος.	16
17. Οι ρητώς διατυπωμένες διατάξεις του Συντάγματος που δεν μεταβάλλονται	17
18. Διαδικασία αναθεώρησης των σχετικών αυστηρών άρθρων του Συντάγματος	18
3η ΕΝΟΤΗΤΑ	19
19. Ο ανώτερος χαρακτήρας του Συντάγματος	19
20. Η συνταγματικότητα των κανόνων του κοινού δικαίου εξ' αιτίας της ανωτερότητας του Συντάγματος.	20
21. Η διάκριση αυστηρού και ανώτερου χαρακτήρα του Συντάγματος	21
Συμπεράσματα	23
Το Σύνταγμα υπό τυπική έννοια	25
Περίληψη εργασίας	25
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	26

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΟ ΘΕΜΑ: Η εργασία αυτή έχει ως βασικό περιεχόμενο το Σύνταγμα και συγκεκριμένα την τυπική διάσταση του όπως γίνεται αντιληπτή στην σύγχρονη νομική πραγματικότητα. Η μέθοδος που θα χρησιμοποιηθεί είναι σε πρώτο επίπεδο η αναφορά στους ορισμούς του Συντάγματος έτσι ώστε να γίνει πιο κατανοητό το τι ακριβώς αυτό αντιπροσωπεύει. Στη συνέχεια, ακολουθεί η ανάλυση του κυρίου μέρους της εργασίας που είναι τα τρία τυπικά στοιχεία που συγκροτούν αυτό που ονομάζουμε «τυπικό Σύνταγμα.». Τα τρία ,λοιπόν, βασικά τυπικά στοιχεία που ενδιαφέρουν την ερευνά μας είναι το γεγονός ότι το Σύνταγμα είναι υπέρτατος, γραπτός και αυστηρός νόμος.

Το Σύνταγμα, σήμερα, είναι ένα νομοθετικό κείμενο που περιέχει νομικούς κανόνες δικαίου. Είναι ένα κείμενο, διατυπωμένο πανηγυρικά. Αυτό σημαίνει ότι οι κανόνες δικαίου τους οποίους θεσπίζει έχουν υψίστης σημασίας περιεχόμενο και επίσης σημαίνει ότι με αυτόν τον τρόπο δηλώνεται η σχέση που το συνδέει με την νομική και με την πολιτική και την ιστορική παράδοση της χώρας που το έχει δημιουργήσει. Ακόμη το Σύνταγμα είναι ένα κείμενο ενιαίο, κωδικοποιημένο και περιλαμβάνει αριθμημένα άρθρα και παραγράφους καθώς και εδάφια. Επιπλέον το Σύνταγμα είναι ένα νομοθετικό κείμενο αυστηρό και ανώτερο από όλα τα άλλα. Αυτήν είναι και η υλική υπόσταση του Συντάγματος.

Πρέπει να τονιστεί το γεγονός ότι το Σύνταγμα είναι προϊόν της ιστορίας. Μέχρι να κάνει την εμφάνισή του το Σύνταγμα με την μορφή και το περιεχόμενο που το διακρίνει σήμερα χρειάστηκε να προηγηθεί μια μεγάλη χρονική περίοδος ιστορικής ζύμωσης κατά την διάρκεια της οποίας εμφανίσθηκαν πολλά νομικά μορφώματα με συνταγματικά χαρακτηριστικά. Το Σύνταγμα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως πολιτική και ιδεολογική

διεκδίκηση που απαίτησε πρώτη η σταδιακά ανερχόμενη αστική τάξη. Η αστική αυτήν τάξη, λοιπόν, απαίτησε την κατοχύρωση των δικαιωμάτων της και την πολιτική και κοινωνική της αυτονομία σε σχέση με άλλες δυνάμεις που κυριαρχούσαν σε κάθε κράτος όπως ήταν οι αυλικοί αριστοκράτες και οι μεγαλογαϊοκτήμονες.

Έτσι, λοιπόν, αναλύοντας αυτές τις ιστορικές συνθήκες θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι το Σύνταγμα είναι μία πολιτισμική κατάκτηση που διαμορφώθηκε όχι απροσδόκητα και απρόσμενα αλλά σταδιακά με την εξέλιξη των ιστορικών πραγμάτων. Το Σύνταγμα είναι κυρίως προϊόν του 18ου αιώνα και πρώτα, εκείνη την περίοδο αναπτύχθηκε στον κυρίως χώρο της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής. Αυτό ακριβώς το γεγονός, το ότι δηλαδή το Σύνταγμα αναπτύχθηκε πρώτα σε αυτές τις περιοχές, οδήγησε και στο φαινόμενο να παραπέμπει συνήθως το Σύνταγμα στα αποτελέσματα που έφερε στον πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό τομέα η αμερικανική και γαλλική επανάσταση του 18ου αιώνα. Πολλά στοιχεία του σημερινού Συντάγματος τα οφείλουμε σε αυτές ακριβώς εξελίξεις της ιστορίας του κόσμου.

Θα λέγαμε, επομένως, ότι το Σύνταγμα αποτελεί το σύμβολο της εθνικής ανεξαρτησίας και της κρατικής υπόστασης κάθε χώρας. Παρ' όλη, όμως, την συμβολική του διάσταση το Σύνταγμα παραμένει κατά κύριο λόγο ένα ενιαίο νομοθετικό κείμενο που περιλαμβάνει τους θεμελιώδεις κανόνες δικαίου. Είναι δηλαδή, πρώτα-πρώτα νόμος και μάλιστα νόμος υψίστης σημασίας που ρυθμίζει την έννομη τάξη στο σύνολό της. Υπό αυτήν την έννοια όταν σήμερα κάνουμε λόγο για Σύνταγμα εννοούμε έναν συγκεκριμένο τύπο Συντάγματος, το «δισυπόστατο» Σύνταγμα που περιλαμβάνει τύπο και ουσία, ψυχή και σώμα, *corpus* και *animus*.

Το Σύνταγμα με την τυπική έννοια του όρου χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει τον υπέρτατο νόμο ενός κράτους ο οποίος νόμος έχει γραπτό, αυστηρό και ανώτατο χαρακτήρα. Με αυτήν την έννοια, του όρου το Σύνταγμα εμφανίζεται στην νεοελληνική ιστορία το 1827 που το Σύνταγμα της Τροιζίνας ονομάστηκε «Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος» (το Σύνταγμα της Επιδαύρου και του Άστρου φέρουν το τίτλο «προσωρινόν πολίτευμα») και τα αμέσως επόμενα Συντάγματα έφεραν την ονομασία «Σύνταγμα της Ελλάδος» από το 1844 και έπειτα. Το Σύνταγμα του 1925 και του 1927 φέρουν την ονομασία «Σύνταγμα της Ελληνικής Δημοκρατίας».

Το Σύνταγμα με την τυπική έννοια του όρου κατέστη ένα σημαντικό ιστορικό και νομικό φαινόμενο. Αμέσως όμως παρουσιάστηκε μία τάση συνεχούς διαπλασμού και εξέλιξης της έννοιας του Συντάγματος έως ότου δημιουργήθηκε η σύγχρονη έννοια του η οποία ανταποκρίνεται στις ανάγκες της σημερινής έννομης τάξης.

Κεφάλαιο Πρώτο Οι ορισμοί του Συντάγματος

Το Σύνταγμα είναι σαφέστατα νόμος και μάλιστα «ο νόμος των νόμων», κάτι δηλαδή που φανερώνει ότι βρίσκεται στην κορυφή της έννομης τάξης . Πιο συγκεκριμένα το Σύνταγμα είναι σύνολο θεμελιωδών κανόνων δικαίου . Σύμφωνα με αυτήν την ευρύτερη έννοια του όρου «Σύνταγμα» μπορούμε να το διακρίνουμε σε τρεις άλλες επιμέρους έννοιες-μορφές οι οποίες είναι το Παραδοσιακό Σύνταγμα (Σύνταγμα υπό ευρεία έννοια), το Σύγχρονο Σύνταγμα (Σύνταγμα υπό στενή έννοια) και τέλος το οιονεί Σύνταγμα.

1. Το Παραδοσιακό Σύνταγμα

Σύμφωνα με την παραδοσιακή ερμηνεία Σύνταγμα είναι σύνολο κανόνων γραπτών ή άγραφων, ήπιων ή αυστηρών, ή ισοδύναμων τυπικά ανώτερων προς το κοινό δίκαιο, που ρυθμίζουν την μορφή του κράτους, την οργάνωση και τα όρια της κρατικής εξουσίας και τις σχέσεις της με τους πολίτες. Αυτή είναι και η δυαδιστική προσέγγιση του Συντάγματος. Γίνεται φανερό λοιπόν ότι σύμφωνα με την παραδοσιακή ερμηνεία υπάρχουν πολλά είδη Συνταγμάτων όπως είναι τα άγραφα τα ήπια ή τα αυστηρά. Το πιο ουσιαστικό, όμως, στοιχείο του ορισμού αυτού είναι το γεγονός ότι η δυαδιστική προσέγγιση δέχεται τη δυσυπόστατη υφή του Συντάγματος. Με άλλα λόγια, από οντολογική άποψη το Σύνταγμα διακρίνεται σε «σώμα» και «πνεύμα», σε «animus» και «corpus». Η υπό ευρεία έννοια του Συντάγματος θεωρεί ότι «σώμα» και «πνεύμα» δεν ταυτίζονται, είναι δυο διαφορετικά μεταξύ τους πράγματα. Αναλυτικά, η παραδοσιακή ερμηνεία αναγνωρίζει και δύο είδη Συντάγματος το «Τυπικό Σύνταγμα» και το «Ουσιαστικό Σύνταγμα» εφ' όσον το «corpus» ταυτίζεται με την τυπική διάσταση του Συντάγματος και το «animus» με την ουσιαστική του διάσταση.

Οι παραδοσιακή ,λοιπόν, διάκριση του Συντάγματος δέχεται ότι μπορεί να υπάρχει Σύνταγμα και χωρίς αυτό να είναι υποχρεωτικά γραπτό, χωρίς να υπάρχει τύπος. Αυτό που έχει σημασία είναι το γεγονός ότι το Σύνταγμα είναι ανώτερο από τους κοινούς νόμους. Τυπικό Σύνταγμα θεωρείται αυτό που έχει κωδικοποιηθεί. Από την άλλη πλευρά ουσιαστικό Σύνταγμα «είναι αυτό που καθορίζει την οργάνωση και λειτουργία του κράτους τη θέση των ατόμων και τα όρια της κρατικής εξουσίας .» Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό το Σύνταγμα περιορίζεται μόνον στο καθορισμό των πολιτικών πραγμάτων της έννομης τάξης. Έχει κατά κάποιον τρόπο περιορισμένο εύρος. Κάτι τέτοιο όμως δεν θα μπορούσε να υιοθετηθεί στην σύγχρονη έννομη τάξη. Ο θεμελιώδης νόμος ενός κράτους οφείλει να ορίζει το δίκαιο σε όλο το εύρος της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής.

Συνεχίζοντας, κατά τη δυαδιστική θεώρηση ουσιαστικό Σύνταγμα (που δηλώνει το περιεχόμενο ενός ανώτατου κανόνα δικαίου) μπορεί να υπάρξει όχι μόνο στα τυπικά συνταγματικά κείμενα αλλά και σε οποιαδήποτε μορφής κανόνων δικαίου. Κάτι τέτοιο ,ουσιαστικά, ταυτίζει το Σύνταγμα με το κοινό δίκαιο πάσης μορφής.

Συμπερασματικά στην παραδοσιακή ερμηνεία δεν υπάρχουν «τυπικά» Συντάγματα υπό την στενή νομική έννοια. Ο γραπτός χαρακτήρας του Συντάγματος είναι απλώς ένα δευτερεύων στοιχείο που μπορεί να έχει ενδεχομένως το Σύνταγμα μπορεί όμως και όχι. Και τα γραπτά και τα άγραφα είναι Συντάγματα. Θα μπορούσε επομένως να υποστηριχτεί ότι και οι παραδοσιακές διακρίσεις του Συντάγματος στέκονται μόνο στο πραγματικό κριτήριο, στο εμφανές. Το Συνταγματικό Δίκαιο που περιλαμβάνει κανόνες που αποτελούν ουσιαστικό Σύνταγμα που όμως δεν εξαντλούνται στο περιεχόμενο του «τυπικού Συντάγματος». Κάποιος κανόνας του μπορεί να αποτελεί είτε μόνο ουσιαστικό Σύνταγμα είτε μόνο τυπικό ή καμία φορά και τα δύο.

2. Το Σύγχρονο Σύνταγμα

Σύμφωνα με την σύγχρονη ερμηνεία Σύνταγμα είναι ο γραπτός, σε ιδιαίτερο κείμενο διατυπωμένος υπέρτατος, γενικός, καθολικός, θεμελιώδης νόμος, που έχει τεθεί με ειδική διαδικασία, ρυθμίζει τη συνολική κοινωνική, πολιτική οικονομική ζωή και έννομη τάξη έχει αυξημένη τυπική δύναμη και μεταβάλλεται με διαδικασία δυσχερέστερη της προβλεπόμενης για τους κοινούς νόμους, των οποίων αρχικά προΐσταται. Αυτήν είναι και η μονιστική θεωρία η οποία και αντιστοιχεί στην σύγχρονη, υπό στενή έννοια, νομική αντίληψη.

Η μονιστική αντίληψη, αντίθετα με την δυαδιστική, θέλει το τυπικό και το ουσιαστικό Σύνταγμα να συμπίπτουν. Στην σύγχρονη νομική αντίληψη οι δύο αυτές «όψεις» του Συντάγματος ταυτίζονται, αποτελούν μία αδιαίρετη ενότητα. Όταν δηλαδή κάνουμε λόγο για τυπικό Σύνταγμα αναφερόμαστε και εννοούμε αναγκαστικά και το ουσιαστικό. Το ίδιο ισχύει και στην αντίστροφη περίπτωση. Τυπικό Σύνταγμα και ουσιαστικό δεν είναι παρά δύο διαφορετικές διαστάσεις του ίδιου αντικειμένου. Η ουσιαστική διάσταση αναφέρεται στην εσωτερική μορφή του Συντάγματος ενώ η τυπική στην εξωτερική μορφή του. Και από οντολογική άποψη, η αντίληψη αυτή είναι ορθή. Τύπος και ουσία συνυπάρχουν. Corpus και animus είναι στοιχεία του όντος. Η ουσία περιέχεται στον τύπο.

Επομένως Σύνταγμα υπό ευρεία έννοια και Σύνταγμα υπό στενή έννοια είναι δύο εκ διαμέτρου αντίθετες αντιλήψεις. Η σύγχρονη ερμηνεία αρνείται την άποψη ότι το Σύνταγμα αναφέρεται μόνο στα πολιτειακά πράγματα. Επίσης θεωρεί ότι ακόμα και οι άγραφοι κανόνες είναι τυπικοί όχι μόνο ουσιαστικοί αφού έχουν τυπική ισχύ ανώτερη από το κοινό δίκαιο.

Για τη μονιστική θεωρία ο όρος «Σύνταγμα» αποτελεί τεχνικό νομικό όρο (είναι terminus technicus) και ως τέτοιος θα πρέπει να αντιμετωπίζεται. Το Σύνταγμα έχει συγκεκριμένο περιεχόμενο για την νομική επιστήμη (δεδομένου ότι ο όρος «Σύνταγμα» χρησιμοποιείται με διαφορετικές έννοιες, τυπική-ουσιαστική).

Στην εργασία αυτή θα γίνει προσπάθεια να αναλυθεί η τυπική διάσταση του Συντάγματος υπό την στενή νομική έννοια η οποία και προϋδεάζει περισσότερο στην σύγχρονη αντίληψη περί Συντάγματος.

3. Το Οιονεί Σύνταγμα

Οιονεί Σύνταγμα είναι οποιοδήποτε συνταγματικό μόρφωμα συγκεντρώνει ορισμένα, όχι όμως όλα τα τυπικά και ουσιαστικά χαρακτηριστικά του σύγχρονου νομικού Συντάγματος. Αυτού του είδους τα συντάγματα θα λέγαμε ότι είναι οι πιο πρώιμες μορφές του Συντάγματος. Πρόκειται για ατελέστερες μορφές Συνταγμάτων οι οποίες μετά την ψήφιση του Συντάγματος και την σημαντική θέση που πήρε στην σύγχρονη έννομη τάξη έπαψαν αυτόματα να υφίστανται. Το οιονεί Σύνταγμα δεν απαιτεί τον γραπτό τύπο για να μπορεί να εφαρμόζεται. Γι' αυτό ο τύπος είναι ένα δευτερεύον συστατικό στοιχείο του Συντάγματος. Τα οιονεί Συντάγματα έκαναν την εμφάνιση τους πολλές φορές στην ιστορία του ανθρωπίνου γένους έως ότου φτάσουν στην σημερινή τους μορφή. Πριν εμφανιστεί το Σύνταγμα με την σύγχρονη νομική έννοια του όρου οι άνθρωποι διέθεταν οιονεί Συντάγματα. Οιονεί Συντάγματα εμφανίσθηκαν ακόμη και στην αρχαία Ελλάδα και στη Ρώμη.

Αυτά διακρίνονται σε άγραφα, ενιαία και διάσπαρτα και είναι μόνο ήπια και ισοδύναμα. Πιο αναλυτικά τα οιονεί Συντάγματα μπορεί να έχουν γραπτή μορφή αλλά υπάρχουν και αυτά που είναι άγραφα. Τα οιονεί Συντάγματα που έχουν γραπτό χαρακτήρα χωρίζονται σε ενιαία και διάσπαρτα. Τα ενιαία οιονεί Συντάγματα είναι εκείνα που βρίσκονται σε ένα ενιαίο κείμενο ενώ τα διάσπαρτα είναι εκείνα που βρίσκονται σε πολλά και διάφορα κείμενα.

Λέγοντας ότι τα οιονεί Συντάγματα είναι μόνο ήπια εννοούμε ότι δεν έχουν αυστηρό χαρακτήρα και ούτε είναι τυπικά ανώτερα από τους άλλους κανόνες δικαίου που ρυθμίζουν είτε τις σχέσεις μεταξύ κράτους και πολιτών είτε τις σχέσεις πολιτών μεταξύ τους.

Κεφάλαιο 2ο

Η τυπική διάταξη του Συντάγματος

4. Ο διπλός χαρακτήρας του Συντάγματος

Όπως προαναφέρθηκε, το Σύγχρονο Σύνταγμα έχει δύο διαστάσεις: την τυπική και την ουσιαστική. Η ύπαρξη της μίας μορφής του Συντάγματος προϋποθέτει την άλλη. Το Σύνταγμα είναι το όλον και ο ουσιαστικός και ο τυπικός χαρακτήρας αποτελούν τα επιμέρους στοιχεία.

Λέγοντας ουσιαστική διάσταση του Συντάγματος εννοούμε το περιεχόμενο του, το *animus*. Το ουσιαστικό Σύνταγμα ταυτίζεται με το Συνταγματικό Δίκαιο. Σύνταγμα « υπό ουσιαστική έννοια είναι το σύνολο των νομικών κανόνων που καθορίζουν την μορφή του πολιτεύματος ενός κράτους και τις βασικές γραμμές της οργάνωσης του, καθώς και τη θέση και τα όρια της κρατικής εξουσίας απέναντι στα άτομα που υπόκεινται σ' αυτή. » Τα στοιχεία που απαρτίζουν την ουσιαστική έννοια του Συντάγματος είναι τα εξής: α) Γενικός νόμος-*lex generalis*- β) Θεμελιώδης νόμος-*lex fundamentalis*- γ) καθολικός νόμος-*lex universalis*-. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ουσιαστική διάκριση του Συντάγματος και των νόμων ανάγεται ήδη από τον Αριστοτέλη. Δεν ταυτίζεται, βέβαια, πλήρως ο ορισμός του Αριστοτέλη με τον σύγχρονο νομικό ορισμό.

Λέγοντας τυπική διάσταση του Συντάγματος εννοούμε τον τρόπο με τον οποίο το Σύνταγμα εμφανίζεται στον εξωτερικό κόσμο. Ο «τύπος» είναι το *corpus*, το σώμα, η ύλη. Σύνταγμα υπό τυπική έννοια είναι ο γραπτός ανώτατος νόμος ενός Κράτους, που έχει αυξημένη τυπική δύναμη. Η σύγχρονη έννοια του Συντάγματος συνδέεται απολύτως με τα τυπικά χαρακτηριστικά του. Ο τύπος είναι συστατικός, το οποίο σημαίνει ότι δεν μπορεί να υπάρξει Σύνταγμα χωρίς την συνδρομή του τύπου. Παρ' όλο που τα ουσιαστικά στοιχεία του Συντάγματος δημιουργήθηκαν πολύ πιο πριν τα τυπικά, εντούτοις με αυτόν τον τρόπο ολοκληρώθηκε εσωτερικά και εξωτερικά το Σύνταγμα.

5. Τα τυπικά στοιχεία του Συντάγματος

Το Σύνταγμα υπό τυπική έννοια διακρίνεται σε τρία επιμέρους στοιχεία (όπως και στην περίπτωση της ουσιαστικής διάστασης). Αυτά τα στοιχεία είναι ο γραπτός-συστατικός τύπος, η αυστηρότητα και τέλος η τυπική υπεροχή. Πιο αναλυτικά το Σύνταγμα είναι γραπτός

νόμος-lex scripta-, είναι αυστηρός νόμος-lex dura ή lex rigida- και είναι νόμος ανώτατος νόμος- lex suprema-. Η αυστηρότητα και η ανωτερότητα (τυπική υπεροχή) του Συντάγματος είναι αυτά τα δύο στοιχεία που το ξεχωρίζουν από τους διάφορους άλλους κοινούς νόμους.

Για την δημιουργία του Συντάγματος απαιτείται την συνδρομή του συστατικού τύπου. Το Σύνταγμα υπάρχει από την στιγμή που ένα σύνολο κανόνων δικαίου θεωρηθεί τυπικά ανώτερο από όλους τους άλλους κανόνες δικαίου. Επομένως γίνεται κατανοητό ότι τα τυπικά στοιχεία του γραπτού χαρακτήρα και της ανωτερότητας είναι απαραίτητα για την δημιουργία του Συντάγματος υπό την νομική έννοια.

1η ΕΝΟΤΗΤΑ

6. Ο γραπτός χαρακτήρας του Συντάγματος

Σίγουρα το τυπικό στοιχείο του γραπτού χαρακτήρα του Συντάγματος είναι το πιο αναμφισβήτητο. Αποτελεί αναμφίβόλο στοιχείο του τύπου του Συντάγματος. Ουσιαστικά άγραφα Συντάγματα δεν υφίστανται. Το Σύνταγμα είναι μόνο Γραπτό. Επιπλέον ο τύπος εμφανίστηκε πρώτος στην ιστορία της εξέλιξης του Συντάγματος. (όσον αφορά τα τυπικά στοιχεία). Ακόμη θα μπορούσε να διατυπωθεί η άποψη ότι η πραγματοποίηση γραπτού Συντάγματος είχε ως άμεσο σκοπό μία από τις αποδείξεις της ανωτερότητας του. Βέβαια, πλέον, δεν αποτελεί ο γραπτός χαρακτήρας ένδειξη ότι το Σύνταγμα είναι ανώτερο από τους άλλους κοινούς νόμους δεδομένου ότι οι περισσότεροι κανόνες δικαίου σήμερα έχουν κωδικοποιηθεί. Συνεχίζοντας, ο γραπτός χαρακτήρας του Συντάγματος είναι κατεξοχήν το τυπικό εκείνο στοιχείο που προϋποθέτει τα δύο επόμενα τυπικά στοιχεία: την ανωτερότητα και την αυστηρότητα.

Ακόμη, το Σύνταγμα εμφανίζεται γραπτό μετά από έντονους ιστορικούς πολιτικούς και επαναστατικούς αγώνες. Για να δικαιωθούν αυτοί οι αγώνες το Σύνταγμα έπρεπε να γίνει γραπτό, να κατοχυρωθεί. Ο επαναστατικός χαρακτήρας συνδέεται, ιστορικά, με τον γραπτό.

Όμως για να είναι εμφανής η μεγάλη αξία του Συντάγματος έναντι των κοινών νόμων δεν αρκεί μόνο ένα γραπτό διατυπωμένο κείμενο αλλά χρειάζεται ένα ιδιαίτερο διατυπωμένο κείμενο το οποίο να είναι σαφές, κατανοητό και πλήρες. Είναι αναγκαίο, λοιπόν, το Σύνταγμα και συγκεκριμένα οι κανόνες που περιλαμβάνει να έχουν την μορφή κώδικα. Ο τύπος επιβάλλει να είναι οι κώδικες αυτοί συγκεκριμένοι, να μην εξειδικεύουν και σίγουρα να είναι μοναδικοί. (γιατί το Σύνταγμα είναι μοναδικό σε αντίθεση με τους άλλους νόμους). Στο παρελθόν είχε παρατηρηθεί η ύπαρξη περισσότερων από ένα συνταγμάτων αλλά αυτό δεν ισχύει πια σήμερα. Οι συνταγματικοί κανόνες είναι συγκεντρωμένοι σε ένα ενιαίο κείμενο και όχι σε πολλά διάσπαρτα κείμενα. Σε διάσπαρτα κείμενα μπορεί να είναι οι κοινοί νόμοι αλλά όχι ο «θεμελιώδης νόμος», το Σύνταγμα.

Επίσης, ένα ακόμη ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του συστατικού τύπου του Συντάγματος είναι η ονομασία του. Μόνο και μόνο το όνομα «Σύνταγμα» υποδηλώνει κάτι το ανώτερο, κάτι το θεμελιώδες. Ένα τέτοιο σύνολο κανόνων δικαίου πρέπει να έχει μια ξεχωριστή ονομασία έτσι ώστε να γίνεται διακριτή η υπεροχή του έναντι του κοινού δικαίου. Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν άλλες εξίσου σημαντικές διατάξεις που έχουν διαφορετικές σημασίες. Ακόμη θα πρέπει εδώ να τονιστεί ότι δεν μπορεί να υφίσταται ο όρος «Συντάγματα» γιατί απλούστατα το Σύνταγμα είναι ένα και μοναδικό.

7. Άγραφοι και μη ρητώς διατυπωμένοι συνταγματικοί κανόνες και οι συνθήκες του πολιτεύματος

Το γεγονός ότι το Σύνταγμα μπορεί να είναι μόνο γραπτό, δεν σημαίνει ότι δεν υφίσταται η δυνατότητα να υπάρχουν και μεμονωμένοι συνταγματικοί κανόνες που να είναι άγραφοι (εθιμικοί.) Συγχρόνως προς τους εθιμικούς συνταγματικούς κανόνες, εμφανίζονται ως μόρφωμα της πρακτικής των θεσμών, και οι συνθήκες του πολιτεύματος οι ποίες αναπτύχθηκαν κυρίως στο αγγλικό πολίτευμα.

Α) Οι άγραφοι μεμονωμένοι συνταγματικοί κανόνες δεν αποκλείουν το Σύνταγμα και δεν μπορούν φυσικά να το αντικαταστήσουν. Απλώς το συμπληρώνουν. Έχουν, λοιπόν, χαρακτήρα συμπληρωματικό.

Εκτός από τους «κατά κυριολεξία» συνταγματικούς κανόνες υπάρχουν και οι εθιμικοί συνταγματικοί κανόνες. Οι εθιμικοί κανόνες αυτοί συμπληρώνουν τα κενά των γραπτών συνταγματικών διατάξεων. Το έθιμο προέρχεται όχι από το κράτος αλλά από την κοινωνία. Το Σύνταγμα θεσπίζεται από τους φορείς της κρατικής εξουσίας ενώ το έθιμο από τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο. Τα πιο σημαντικά στοιχεία του εθίμου είναι η πεποίθηση και η συνήθεια δικαίου. Η ουσία εδώ είναι ότι οι εθιμικοί συνταγματικοί κανόνες αποτελούν και αυτές αναμφισβήτητα πηγές δικαίου, Αυτό γιατί το δίκαιο δεν είναι δυνατόν να

δημιουργείται μόνο από τους φορείς της πολιτικής εξουσίας αλλά και από τον «λαό» από τους πολίτες. Εφόσον οι κανόνες δικαίου είναι μέσα ρύθμισης της συμπεριφοράς των ανθρώπων που ζουν σε μια οργανωμένη κοινωνία δηλαδή αναφέρονται σε αυτούς τότε είναι λογικό να μπορούν να παράγονται και να διαμορφώνονται από αυτούς τους ίδιους. Ποια η σχέση, όμως, των εθιμικών, άγραφων συνταγματικών κανόνων με την τυπική διάσταση του Συντάγματος και ιδιαιτέρως με τον γραπτό χαρακτήρα του; Το γεγονός ότι αυτοί δεν είναι γραπτοί δεν σημαίνει ότι δεν είναι ανώτεροι από τους κοινούς νόμους. Η τυπική τους ισχύς είναι ίδια με τους γραπτούς κανόνες που περιλαμβάνονται στο Σύνταγμα.. Είναι βέβαια δυσνόητη η παραδοχή της άποψης να αναγνωρίζεται το έθιμο ως συνταγματικός κανόνας δικαίου. Αυτό γιατί το Σύνταγμα είναι αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένη διαδικασίας παραγωγής που είναι πολύ αυστηρή. Είναι αναγκαία η ύπαρξη του συστατικού τύπου. Πως λοιπόν μπορεί να αναγνωρισθεί το έθιμο ως συνταγματικός κανόνας; Αυτήν η απορία λύνεται αν λάβουμε υπ' όψιν μας όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως. Δηλαδή, οι εθιμικοί συνταγματικοί κανόνες έχουν τυπική ισχύ ίση με το Σύνταγμα μόνο όταν έχουν ρόλο συμπληρωματικό προς κάποιον συνταγματικό κανόνα και μόνο όταν απαιτούνται για την συμπλήρωση κάποιου συγκεκριμένου κενού που υπάρχει σε αντίστοιχο άρθρο του Συντάγματος (περίπτωση βέβαια εξαιρετικά σπάνια δεδομένου ότι το Σύνταγμα συντάσσεται με ιδιαίτερη προσοχή και αυστηρότητα)

Συνεχίζοντας, το πρόβλημα που δημιουργείται έπειτα από την αποδοχή της άποψης ότι οι εθιμικοί κανόνες μπορούν να αναγνωριστούν, υπό την τήρηση ορισμένων προϋποθέσεων, συνταγματικοί είναι το πρόβλημα της «μεταβολής του νοήματος» Αναλυτικότερα, οι εθιμικοί συνταγματικοί κανόνες διαμορφώνονται σύμφωνα με τις αντιλήψεις των ανθρώπων που έχουν πεποιθήση δικαίου. Επομένως, καθώς οι αντιλήψεις αυτές μεταβάλλονται σταδιακά, μεταβάλλονται και οι άγραφοι αυτοί κανόνες. Το Σύνταγμα όμως παραμένει στάσιμο. Είναι γραπτό και το γραπτό δεν μεταβάλλεται. Η πραγματικότητα είναι αυτήν που μεταβάλλεται και έτσι μεταβάλλονται και οι εθιμικοί κανόνες. Μετά το γεγονός αυτό είναι απαραίτητη και η μεταβολή του νοήματος των διάφορων κανόνων του Συντάγματος,.

Β) Όπως αναφέρθηκε πιο πριν όλοι οι συνταγματικοί κανόνες δεν είναι ρητά διατυπωμένοι στο Σύνταγμα. Οι κανόνες στο Σύνταγμα μπορούν να διατυπώνονται ρητά ή ακόμη και σιωπηρά. Αυτό όμως δεν εμποδίζει την νομική έρευνα. Πολλές φορές χρειάζεται για την εξαγωγή ενός συμπεράσματος συνδυασμός περισσότερων από μία διατάξεις του Συντάγματος. Όλα όμως τα συμπεράσματα αυτά πρέπει να προκύπτουν από το Σύνταγμα. Οι σιωπηρά διατυπωμένοι κανόνες δικαίου εμπεριέχονται στο Σύνταγμα από την συστηματική ερμηνεία που προκύπτουν από τις διατάξεις του και δεν πρέπει να αναζητούνται σε πηγές εκτός του Συντάγματος.

Γ) Οι συνθήκες του πολιτεύματος. Οι συνθήκες του πολιτεύματος διαφέρουν από το έθιμο στο γεγονός ότι το δεύτερο αποτελεί υποχρεωτικά κανόνα δικαίου με υποχρεωτική ισχύ ενώ από την άλλη πλευρά οι συνθήκες του πολιτεύματος είναι κανόνες που υποδεικνύουν αυτό που συνταγματικά είναι το σωστό. Όμως, ανήκουν στη κατηγορία των άγραφων κανόνων, όπως και το έθιμο.

Οι συνθήκες του πολιτεύματος είναι κανόνες προνομιακοί , που σημαίνει ότι βρίσκονται στον ευρύτερο συνταγματικοπολιτικό χώρο. Οι συνθήκες του πολιτεύματος δεν αποτελούν τίποτε άλλο παρά συνήθειες που είναι λειτουργικά χρήσιμες. Διευκολύνουν, δηλαδή, την καλύτερη λειτουργία του πολιτεύματος. Πρόκειται για κανόνες που ορίζουν την ορθότερη δυνατή συνταγματική συμπεριφορά. Πιο αναλυτικά η διαφορά τους από τους συνταγματικούς κανόνες ,βρίσκεται στο γεγονός ότι δεν απαιτείται η επανάληψή τους για να θεωρηθούν ότι υφίσταται και στο γεγονός ότι δεν είναι εφικτό να κάνει κάποιος επίκληση σε αυτές στο δικαστήριο. Οι συνθήκες του πολιτεύματος όμως δεσμεύουν τους φορείς της πολιτειακής εξουσίας και τις χρησιμοποιούν στις σχέσεις μεταξύ τους.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως η ιδιαίτερη κατηγορία αυτών των κανόνων χρησιμοποιείται περισσότερο από τους Βρετανούς οι οποίοι έχουν αναζητήσει κατά καιρούς τους λόγους τήρησής τους. Υποστηρίζεται λοιπόν πως αν οι κανόνες αυτοί δεν τηρηθούν τότε θα παρακλωθεί η λειτουργία του πολιτεύματος και η εξέλιξη του έργου της κυβέρνησης. Επιπλέον, η μη τήρηση των κανόνων αυτών θα μπορούσε να προκαλέσει κύμα δυσaréσκειας από το εκλογικό σώμα.

Παρ' όλο που στην βρετανική έννομη τάξη οι συνθήκες του πολιτεύματος αποτελούν κανόνες ιδιαίτερης σημασίας , στην ελληνική έννομη τάξη είναι αρκετά δύσκολο να αναπτυχθούν. Εντούτοις, υπάρχουν και στην Ελλάδα σημαντικά παραδείγματα συνθηκών πολιτεύματος όπως λόγου χάρι η ενημέρωση του Προέδρου της Δημοκρατίας από τον Πρωθυπουργό ή από τους αρχηγούς των κομμάτων σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στη Κυβέρνηση καθώς και σχετικά με το έργο της. Τέλος, οι συνθήκες του πολιτεύματος μπορεί να μην αποτελούν άμεσα «πηγή» του Συντάγματος αλλά δεδομένου ότι ανήκουν στον ευρύτερο χώρο του Συντάγματος και βαδίζουν στα πλαίσια που αυτό

καθορίζει, θα μπορούσε να ειπωθεί η άποψη ότι έχουν αυξημένη τυπική δύναμη.

8. Οι ερμηνευτικές δηλώσεις

Το Σύνταγμα έχει μια ορισμένη τυπική διάρθρωση. Αποτελείται από μέρη που έχουν ένα συγκεκριμένο τίτλο. Τα μέρη είναι τέσσερα, τα οποία διαιρούνται σε επιμέρους κεφάλαια. Τα άρθρα του Συντάγματος είναι αριθμημένα. Εκτός από τους κανόνες που περιλαμβάνει το Σύνταγμα που είναι και οι με την κυριολεκτική σημασία της λέξεως « συνταγματικοί κανόνες υπάρχουν» και οι ερμηνευτικές δηλώσεις.

Οι ερμηνευτικές δηλώσεις έχουν ψηφιστεί και αυτές κατά τον ίδιο τρόπο όπως και οι διατάξεις του Συντάγματος. Αυτές τοποθετούνται στο κάτω μέρος του Συντάγματος, μετά από το άρθρο στο οποίο αναφέρονται ή τις παραγράφους. Οι ερμηνευτικές δηλώσεις είναι εξίσου σημαντικές όπως και τα άρθρα. Σκοπός των ερμηνευτικών δηλώσεων είναι να εξειδικεύσουν τα αποσπάσματα αυτά στα οποία αναφέρονται, να τα κάνουν πιο σαφή και πιο συγκεκριμένα ή κάποιες φορές να αναφέρουν μια σειρά ορισμένων ρυθμίσεων που δεν αναφέρθηκαν σε ορισμένα άρθρα. Οι ερμηνευτικές δηλώσεις στο ελληνικό Σύνταγμα είναι δεκατέσσερις. Τέλος, θα ήταν ωφέλιμο εάν οι ερμηνευτικές δηλώσεις περιέχονταν μαζί με τα άρθρα ως αυτοτελή κείμενα.

9. Τα ψηφίσματα

Τα ψηφίσματα είναι μορφές συνταγματικών κανόνων. Παρ' όλο που δεν περιέχονται στο Σύνταγμα θεωρούνται τυπικές μορφές γραπτών συνταγματικών κανόνων που έχουν τυπική δύναμη ανώτερη από το κοινό δίκαιο. Τα ψηφίσματα όπως και οι συντακτικές πράξεις θεσπίζονται από την συντακτική ή την αναθεωρητική συνέλευση.

Η συνέλευση που ασκεί νομοθετική εξουσία εκτός από κανόνες που διατυπώνει το κείμενο του Συντάγματος μπορεί να ψηφίσει και άλλους κανόνες που ονομάζονται ψηφίσματα. Τα ψηφίσματα ρυθμίζουν διάφορα θέματα που αφορούν τη Δημόσια Διοίκηση ή τη διοικητική λειτουργία και γενικώς θέματα που αφορούν όλο το φάσμα του κοινωνικού βίου. Κάποια από τα ψηφίσματα περιγράφουν ορισμένες διαδικασίες, κάποια άλλα πάλι αναφέρονται σε θέματα με ουσιαστικό περιεχόμενο, άλλα έχουν οριστικό ή προσωρινό χαρακτήρα (οριστικό-ουσιαστικό περιεχόμενο) .

Αυτή η διαδικασία συντελείται κατά την τροποποίηση των συγκεκριμένων κανόνων του Συντάγματος ή κατά την αναθεώρησή του. Όταν τροποποιηθούν αυτοί οι κανόνες του Συντάγματος και τεθούν σε ισχύ, ή το Σύνταγμα αναθεωρηθεί, τα ψηφίσματα αποβάλλουν την αυξημένη τυπική δύναμή τους που τα καθιστούσε ισοδύναμα με το Σύνταγμα και αποκτούν ισχύ νόμου. Υπάρχει η περίπτωση ωστόσο να διατηρήσουν την αυξημένη τυπική τους δύναμη εφόσον το Σύνταγμα το ορίζει με ρητό τρόπο. Το αναθεωρημένο Σύνταγμα (2001) αναφέρεται στα ψηφίσματα σε πολλές διατάξεις του.

Με ψηφίσματα έχουν ρυθμιστεί διάφορα θέματα όπως η τροποποίηση του κανονισμού της Βουλής , ο νομικός χαρακτηρισμός ως πραξικοπήματος της μορφής του πολιτεύματος από τους στασιαστές τον Απρίλιο του 1967 καθώς και η τιμωρία των εγκλημάτων τους, ή ακόμη και η σύσταση επιτροπής για την κατάρτιση Κώδικα Οργανισμού των Υπηρεσιών της Βουλής και της κατάστασης του προσωπικού της και η σύνταξη Κώδικα του Κανονισμού των Εργασιών της Βουλής.

10. Οι συντακτικές πράξεις

Οι συντακτικές πράξεις αποτελούν και αυτές τυπικό Σύνταγμα παρόλο που βρίσκονται εκτός του κειμένου του Συντάγματος. Θεσπίζονται και αυτές από την αναθεωρητική/συντακτική εξουσία.

Συντακτικές πράξεις, ανάλογα τον λόγο για τον οποίο θεσπίζονται, διακρίνονται σε δύο είδη. Καταρχήν, υπάρχουν οι συντακτικές πράξεις που θεσπίζονται για να αποκατασταθεί η ισορροπία στα πολιτικά πράγματα. Αυτές εκδίδονται από την Κυβέρνηση ή από τον αρχηγό του κράτους για να αποκατασταθεί η έννομη τάξη που ενδεχομένως προσωρινά καταλύθηκε. Τέτοιες συντακτικές πράξεις θεσπίστηκαν μετά την πτώση της δικτατορίας του Μεταξά και μέχρι την Ε' Αναθεωρητική Βουλή. Συγκεκριμένα, εκείνο το χρονικό διάστημα θεσπίστηκαν οκτώ συντακτικές πράξεις. Οι κανόνες αυτοί διατηρούν την ισχύ τους, εκτός εάν τροποποιηθούν αργότερα με ψηφίσματα ή το Σύνταγμα που ψηφιστεί ή αναθεωρηθεί τεθεί σε ισχύ. Επίσης, εάν το Σύνταγμα προβλέπει ρητά την διατήρησή τους τότε εξακολουθούν να βρίσκονται σε ισχύ.

Δεύτερον, συντακτικές πράξεις μπορούν να εκδοθούν και από de facto κυβερνήσεις ή από επαναστατική κυβέρνηση, σε ανώμαλες περιόδους που το Σύνταγμα είναι ανύπαρκτο ή που

το Σύνταγμα δεν εφαρμόζεται και δεν υπάρχει εθνική αντιπροσωπεία. Αυτές οι ανώμαλες περιόδους έχουν σκοπό να καταργήσουν την ισχύουσα έννομη τάξη και να δημιουργήσουν ένα νέο είδος έννομης τάξης η οποία εφαρμόζεται όσο καιρό διαρκεί αυτή η ανώμαλη περίοδος, Το ίδιο ισχύει και για την τυπική δύναμη των συντακτικών αυτών πράξεων. Δηλαδή διατηρούν την ισχύ τους για όσο καιρό υπάρχει αυτή η περίοδος αναταραχής της έννομης τάξης.

Τέτοιες ανώμαλες περιόδους, που είχαν αποτέλεσμα την έκδοση συντακτικών πράξεων γνώρισε αρκετές η ελληνική ιστορία. Μερικές φορές οι συντακτικές πράξεις είχαν διαφορετική ορολογία όπως ψηφίσματα ή αποφάσεις ή συντακτικές αποφάσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το λεγόμενο «Σύνταγμα του 1968» που το δημοψήφισμα για την έγκριση του ήταν αντίθετο προς την αντιπροσωπευτική αρχή. Το δημοψήφισμα αυτό έγινε κάτω από την απειλή βίας και όπλων και έτσι δεν μπορεί να ειπωθεί ότι αποτελούσε έκφραση της λαϊκής θέλησης και επομένως δεν τηρήθηκε η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας.

11.Νόμοι με αυξημένη τυπική ισχύ έναντι των άλλων

Οι νόμοι (οι γραπτοί) είναι ιεραρχικά κατώτεροι από το Σύνταγμα. Ωστόσο υπάρχει η περίπτωση ορισμένοι νόμοι έπειτα από ρητή διατύπωση στις διατάξεις του Συντάγματος να αποκτήσουν τυπική ισχύ μεγαλύτερη από τους κοινούς νόμους.

Οι διατάξεις που ορίζουν την αυξημένη τυπική ισχύ κάποιων νόμων είναι αυτές που περιλαμβάνονται στο άρθρο 107 του Συντάγματος. Το άρθρο 107 ρυθμίζει θέματα που αφορούν την προστασία των ελληνικών κεφαλαίων στο εξωτερικό. Η νομοθεσία αυτή ισχύει από το Σύνταγμα του 1952 και ακόμη εφαρμόζεται στα κεφάλαια που εισήχθησαν μετά την θέση σε ισχύ του Συντάγματος του 1975. Αυξημένη τυπική ισχύ έχουν και οι διατάξεις που περιλαμβάνονται στα κεφάλαια Α' μέχρι και Δ' του τμήματος Α' του νόμου 27/75 σχετικά με το φόρο των πλοίων, τις εισφορές προς ανάπτυξη της ναυτιλίας και σχετικά με την εγκατάσταση ξένων ναυτιλιακών επιχειρήσεων.

Η κατηγορία αυτή των νόμων δεν μπορεί να τροποποιηθεί ή να καταργηθεί παρά μόνο κατά την αναθεώρηση του Συντάγματος.

12.Σύνδεση του γραπτού συνταγματικού Δικαίου με την πραγματικότητα.

Το Σύνταγμα είναι κατά κανόνα γραπτό(γραπτοί όμως είναι και οι συνταγματικοί κανόνες δικαίου που έχουν αναλυθεί προηγουμένως όπως τα ψηφίσματα, οι συντακτικές πράξεις και οι νόμοι αυξημένης ισχύος.) Το γραπτό είναι γνωστό ότι παραμένει αμετάβλητο. Το ίδιο, λοιπόν, ισχύει και με το Σύνταγμα και τους άλλους συνταγματικούς κανόνες παραμένουν ,δηλαδή, αμετάβλητοι, συνήθως, για μεγάλο χρονικό διάστημα και αλλάζουν μόνο κατά την αναθεώρηση του Συντάγματος ή έπειτα από νόμους που τροποποιούν ή καταργούν τα διάφορα ψηφίσματα ή συντακτικές πράξεις. Η πολιτική-συνταγματική πραγματικότητα όμως είναι φυσικά να μεταβάλλεται καθώς η κοινωνία εξελίσσεται, δεν παραμένει στάσιμη. Οι συνταγματικές συνθήκες μεταβάλλονται και αυτές με την σειρά τους.

Καθώς όμως η πολιτική πραγματικότητα αλλάζει, πρέπει αναγκαστικά να μεταβάλλεται και οι συνταγματικοί κανόνες και γενικά οι κανόνες δικαίου οι οποίοι έρχονται σε αντίφαση με την σύγχρονη πραγματικότητα. Γιατί το «δέον» δεν το καθορίζει μόνο η κυβέρνηση, η εξουσία αλλά και η κοινωνία στο σύνολό της. Το διαμορφώνουν δηλαδή και οι πολίτες και οι εκάστοτε οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές συνθήκες. Ακόμη και η εξέλιξη της τεχνολογίας είναι αιτία για την αλλαγή των δεδομένων στο Δίκαιο γενικότερα.

Επομένως, οι γραπτοί συνταγματικοί κανόνες έχουν άμεση σχέση με την «έξω-πραγματικότητα». Έχουν μία σχέση εξάρτησης . Οφείλουν οι συνταγματικοί κανόνες να ακολουθούν τις επιταγές της σύγχρονης πολιτικής πραγματικότητας. Διαφορετικά δεν μπορούν να λειτουργήσουν και να καρποφορήσουν μέσα στην έννομη τάξη. Το γεγονός ότι το Σύνταγμα είναι γραπτός κανόνας δικαίου δεν σημαίνει ότι δεν μπορούν κάποιες διατάξεις του να μεταβληθούν αν το απαιτεί η συνταγματική πραγματικότητα. Βέβαια, αυτό δεν γίνεται εύκολα στο Σύνταγμα δεδομένου ότι το Σύνταγμα είναι ο θεμελιώδης κανόνας δικαίου και ορίζει θέματα τα οποία είναι συνήθως βασικά και διαχρονικά. Ωστόσο όποτε απαιτείται αναθεώρηση του Συντάγματος ωφέλιμο θα ήταν να συντελείται έτσι ώστε να μην έρθει σε απόλυτη σύγκρουση με την εκάστοτε πολιτική πραγματικότητα.

Ανεξάρτητα όμως από την ενδεχόμενη αναθεώρηση του Συντάγματος έπειτα από αλλαγή της πραγματικότητας συνηθισμένο φαινόμενο είναι και η λεγόμενη «μεταβολή του νοήματος» των κανόνων δικαίου ύστερα από επίδραση των διαφόρων συνθηκών που υφίστανται σε μία κοινωνία. Δηλαδή, επειδή το περιεχόμενο των κανόνων δικαίου είναι γενικό και αφηρημένο πολλές φορές ερμηνεύονται και εφαρμόζονται έχοντας διαφορετικό σκοπό από αυτόν που οι ρυθμίσεις προοριζόταν να έχουν. Η μεταβολή αυτή του νοήματος

είναι θεμιτή αρκεί να μην υπερβαίνει κάποια ορισμένα όρια. Μεταβολή του νοήματος συμβαίνει συνήθως στα Συντάγματα που είναι αυστηρά (*dura lex*) όπως είναι το ελληνικό, για τα οποία θα γίνει ανάλυση πιο κάτω, δεδομένου ότι όσα είναι ήπια μπορούν να μεταβληθούν οποιαδήποτε στιγμή.

2η ΕΝΟΤΗΤΑ

13. Ο αυστηρός χαρακτήρας του Συντάγματος

Το δεύτερο τυπικό στοιχείο του Συντάγματος είναι η αυστηρότητα του. Το Σύνταγμα είναι αυστηρός νόμος-*lex dura, lex rigida*-. Η αυστηρότητα αναφέρεται στην διαδικασία θέσπισης και μεταβολής κυρίως, του Συντάγματος. Η αυστηρότητα δεν έγκειται στο περιεχόμενο των κανόνων δικαίου του Συντάγματος αλλά στην διαδικασία παραγωγής του.

Η αυστηρότητα διακρίνεται σε απόλυτη και σχετική. Τα συντάγματα που απαγορεύουν την αναθεώρηση οποιασδήποτε διάταξη τους ονομάζονται απολύτως αυστηρά. Αντίθετα, όσα Συντάγματα προβλέπουν την μερική αναθεώρησή τους καλούνται σχετικώς αυστηρά. Δηλαδή, τα σχετικώς αυστηρά επιτρέπουν την μεταβολή διατάξεων τους αλλά με δύσκολη διαδικασία. Δεν έχουν όλοι οι συνταγματικοί κανόνες τον ίδιο βαθμό αυστηρότητας, άλλοι έχουν μεγαλύτερο και άλλοι έχουν μικρότερο. Το γεγονός αυτό δεν πρέπει να συγχέεται με την τυπική ισχύ τους εφόσον όλοι οι συνταγματικοί κανόνες βρίσκονται στην ίδια βαθμίδα από αυτήν την άποψη.

Η αυστηρότητα του Συντάγματος έχει ιστορική αφετηρία. Οι άνθρωποι ως πολίτες κοινωνιών θέλησαν να κατοχυρώσουν κάποια σπουδαία ζητήματα έτσι ώστε να οριστικοποιήσουν θέματα για τα οποία αναζητούσαν μια σταθερότητα. Τα ακανθώδη αυτά ζητήματα ονομάστηκαν αργότερα «θεμελιώδη» (Ήδη στο μακρινό παρελθόν θεωρούσαν ότι οι νόμοι είχαν θεϊκή προέλευση γεγονός που τους καθιστούσε αμετάβλητους.) Έτσι λοιπόν οι κοινωνίες έθεσαν κάποια θέματα αμετάβλητα και οριστικά ανεξάρτητα από την πάροδο των χρόνων. Αυτή η ίδια αναγκαιότητα ώθησε τις πολιτικές κοινωνίες στο να θεσπίσουν νόμους που αφορούσαν θεμελιώδη ζητήματα και να τους ορίσουν απολύτως αυστηρούς. Πολλές φορές ιστορικά γεγονότα όπως επαναστάσεις έκαναν επιτακτική την ανάγκη κατοχύρωσης ορισμένων βασικών κανόνων δικαίου. Πράγματι, η αναγκαιότητα αυστηρών κανόνων δικαίου είναι κατανοητή αν λάβουμε υπ' όψιν μας θεμελιώδεις κανόνες όπως η προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων.

Η σημασία της αυστηρότητας γίνεται αντιληπτή και από το γεγονός ότι υπάρχουν ορισμένες διατάξεις που ρυθμίζουν θέματα που εκτός από πολύ σημαντικά είναι και γενικά και διαχρονικά. Όπως λόγου χάρη είναι το ζήτημα που αφορά τη μορφή του πολιτεύματος, τον κανονισμό της κυβέρνησης ή της Βουλής.

Η αυστηρότητα των κανόνων του Συντάγματος λοιπόν ξεκίνησε από ιστορική αναγκαιότητα και αναγκαιότητα των περιστάσεων για να καταλήξει σε νομική αναγκαιότητα. Η αυστηρότητα των Συνταγμάτων και η δυσκολία στην τροποποίηση τους οφείλεται στην αντίληψη ότι δεν είναι σκόπιμο να μεταβάλλεται οποιαδήποτε στιγμή η οργάνωση της κρατικής εξουσίας. Το κράτος επιδιώκει να διατηρηθεί όσο το δυνατόν πιο μακροχρόνια η πολιτική οργάνωση για αυτό το λόγο καθιερώνει και την αυστηρότητα του Συντάγματος.

Η αυστηρότητα τονίζει επίσης την διάκριση μεταξύ συνταγματικής εξουσίας και των καθηκόντων των διαφόρων κρατικών οργάνων στο πλαίσιο του Συντάγματος. Αυτό σημαίνει ότι επειδή ακριβώς το Σύνταγμα είναι αυστηρό τα κρατικά όργανα, που αυτό προβλέπει, δεν θέτουν μόνα τους τις αρμοδιότητές τους, ούτε μπορούν να τις τροποποιήσουν. Πρέπει οπωσδήποτε να αρκестούν στο Σύνταγμα.

Η αυστηρότητα του Συντάγματος αποτελεί ένα βασικό τυπικό στοιχείο και ρυθμίζεται ρητά από το ελληνικό Σύνταγμα.

14.Ο απολύτως αυστηρός χαρακτήρας του Συντάγματος

Όπως αναφέρθηκε, απολύτως αυστηρά συντάγματα ονομάζονται τα συντάγματα εκείνα που απαγορεύουν ανεξαιρέτως οποιαδήποτε μεταβολή τους.

Χαρακτηριστικό είναι ότι τον περασμένο αιώνα αλλά και πιο παλιά, θεωρούσαν ότι τα Συντάγματα έπρεπε να είναι απολύτως αυστηρά για να μην θέτονται σε κίνδυνο οι κατακτήσεις των πολιτών οι οποίοι ύστερα από μακρές επαναστάσεις είχαν καταφέρει να αναγκάσουν τους ανώτατους άρχοντες να κάνουν υποχωρήσεις. Είχαν πετύχει δηλαδή κάποια προνόμια που επιθυμούσαν να κατοχυρώσουν.

Ένα θετικό στοιχείο που έχει η απόλυτη αυστηρότητα του Συντάγματος είναι το γεγονός ότι υπογραμμίζει την ανωτερότητά του έναντι των υπόλοιπων κανόνων δικαίου. Η αυστηρότητα είναι αυτή που δείχνει πόσο σημαντικό είναι το Σύνταγμα. Με την απόλυτη αυστηρότητα

επίσης κάποιοι θεμελιώδεις κανόνες δικαίου όπως λόγου χάρη είναι τα δικαιώματα του ανθρώπου επισφραγίζονται. Η ανάγκη να διασφαλιστούν τέτοιου είδους κανόνες δικαίου κρίνεται επιτακτική. Θα μπορούσε να υποστηριχτεί η άποψη ότι καθιερώνοντας την απόλυτη αυστηρότητα στο Σύνταγμα θα διασφαλιζόταν η πολιτική ισορροπία σε ένα κράτος και ως αποτέλεσμα της πολιτικής ισορροπίας θα ήταν ενδεχομένως η ορθή κοινωνική και οικονομική εξέλιξη.

Παρ' όλα τα θετικά στοιχεία που θα μπορούσε να προσάψει κανείς στην άποψη ότι η απόλυτη αυστηρότητα στο Σύνταγμα είναι κάτι το ωφέλιμο, εντούτοις από τις αρχές του 21ου αιώνα υποστηρίζεται από πολλούς η άποψη ότι η καλύτερη λύση θα ήταν η μείωση της αυστηρότητας και γενικότερα η δυνατότητα μεταβολής του, δηλαδή να επιτρέπεται η αναθεώρηση του. Γιατί είναι γεγονός ότι η απόλυτη αυστηρότητα έχει αποτέλεσμα τη στασιμότητα. Καθώς τα χρόνια παίρνουν οι συνθήκες ζωής αλλάζουν και μαζί τους σταδιακά αλλάζουν και αντιλήψεις για τον δίκαιο. Δεν πρέπει λοιπόν το κάθε Σύνταγμα να είναι αιωνίως δεσμευτικό για τους ανθρώπους. Ακόμη, είναι πιθανόν οι επαναστάσεις για μεταβολές του Συντάγματος να ήταν λιγότερες αν η αναθεώρηση του Συντάγματος επιτρεπόταν.

Βέβαια το Σύνταγμα είναι αυστηρό γιατί κάποιοι κανόνες δεν μπορούν να αλλάξουν. Όμως ο συντακτικός νομοθέτης πρέπει να μην δεσμεύεται και να έχει την δυνατότητα να μην περιορίζεται και να προχωρεί σε κάποιες τροποποιήσεις.

15. Ο σχετικώς αυστηρός χαρακτήρας του Συντάγματος

Σχετικώς αυστηρά Συντάγματα ονομάζονται τα Συντάγματα εκείνα που επιτρέπουν την μεταβολή τους αλλά καθιερώνουν μία δυσχερέστερη διαδικασία.

Στο ελληνικό Σύνταγμα υπάρχει άρθρο που αναφέρεται στα σχετικά με τη δυνατότητα μεταβολής του Συντάγματος, την αναθεώρηση του. Το άρθρο αυτό είναι το 110 το οποίο βρίσκεται στο κεφάλαιο τρίτο και μέρος τέταρτο του Συντάγματος. Στην περίπτωση του ελληνικού Συντάγματος, ο υπεύθυνος για τη μεταβολή του είναι ένα ειδικό όργανο, ο αναθεωρητικός νομοθέτης, και προβλέπεται μια ειδική διαδικασία για την αναθεώρηση του. Επομένως, το Σύνταγμα μας είναι μεν αυστηρό αλλά υπόκειται στην κατηγορία των σχετικώς αυστηρών Συνταγμάτων. Δηλαδή το Σύνταγμα προβλέπει και απολύτως αυστηρές διατάξεις και σχετικώς αυστηρές. Όμως για να μεταβληθούν οι σχετικώς αυστηροί κανόνες δικαίου του Συντάγματος δεν απαιτείται μια σχετικά εύκολη διαδικασία αλλά μια ειδική και πολύπλοκη διαδικασία. Αυτό το γεγονός επιβεβαιώνει την άποψη ότι το Σύνταγμα είναι κατά κανόνα αυστηρό που σημαίνει ότι αποτελεί τον θεμελιώδη κανόνα δικαίου και διακρίνεται, κατά αυτόν τον τρόπο, από το κοινό δίκαιο που βρίσκεται στην κατώτερη ιεραρχική κλίμακα των κανόνων δικαίου. Οι απόλυτα αυστηρές διατάξεις διακρίνονται από τις σχετικά αυστηρές διατάξεις. Η αυστηρότητα του Συντάγματος είναι το τυπικό στοιχείο εκείνο που προσδιορίζει την διαδικασία μεταβολής του. Με άλλα λόγια, ακριβώς το γεγονός ότι το Σύνταγμα είναι αυστηρό κάνει την διαδικασία μεταβολής του δυσχερέστερη από τους άλλους κανόνες δικαίου. Αν δεν υπήρχε μία ειδική και συγκεκριμένη διαδικασία αναθεώρησης του τότε δεν θα χρειαζόταν να γίνεται λόγος για κανόνες δικαίου του Συντάγματος. Θα ίσχυε δηλαδή ό,τι και στους κανόνες του κοινού δικαίου. Βέβαια, αυτό δεν ισχύει και για όλους του συνταγματικούς κανόνες. Οι εθιμικοί συνταγματικοί κανόνες δεν μεταβάλλονται με ειδική διαδικασία, όπως και οι κανόνες του Συντάγματος δεδομένου ότι είναι άγραφοι.

Σύμφωνα με το άρθρο 110 του ελληνικού Συντάγματος που προβλέπει τα σχετικά με την αναθεώρηση του Συντάγματος, οι διατάξεις στις οποίες το Σύνταγμα συμπεριφέρεται ως απολύτως αυστηρό, δηλαδή αυτές που δεν υπόκεινται αναθεώρηση, είναι αυτές που καθορίζουν τη βάση και μορφή του πολιτεύματος, ως προεδρευόμενης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, καθώς και από τις διατάξεις των άρθρων 2 παράγραφος 1, 4 παράγραφοι 1,4 και 7, 5 παράγραφοι 1 και 3, 13 παράγραφος 1 και 26.(άρθρο 110, παράγραφος πρώτη).

16. Η απόλυτη αυστηρότητα της βάσης και μορφής του πολιτεύματος.

Η βάση και η μορφή του πολιτεύματος σύμφωνα με το άρθρο 110 παράγραφος ένα του Συντάγματος δεν μεταβάλλονται ποτέ.

Το πρώτο κιόλας άρθρο του Συντάγματος καθορίζει τη μορφή του πολιτεύματος. Η βάση του πολιτεύματος καθορίζεται από τη δεύτερη και τη τρίτη παράγραφο του πρώτου άρθρου. Σημαντικό στοιχείο που πρέπει να αναφερθεί εδώ είναι το γεγονός ότι ο συντακτικός νομοθέτης ενώ σε όλες τις άλλες περιπτώσεις αναφέρεται με ρητό τρόπο στις συγκεκριμένες διατάξεις του Συντάγματος που δεν μεταβάλλονται, δεν κάνει το ίδιο και σε αυτήν την περίπτωση. Απλώς αναφέρεται γενικά και αόριστα στο γεγονός ότι δεν υπόκεινται σε

αναθεώρηση «οι διατάξεις που καθορίζουν τη βάση και μορφή του πολιτεύματος, ως Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία». Αυτό θα μπορούσε να δημιουργήσει προβλήματα στην προσπάθεια ερμηνείας του συγκεκριμένου εδαφίου.

Σίγουρο είναι πάντως ότι ο συνταγματικός νομοθέτης απαιτεί την εξασφάλιση της Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία και συνεπώς απαγορεύει την καθιέρωση οποιασδήποτε άλλης μορφής πολιτεύματος. Όμως επειδή στοιχεία της Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία, θα μπορούσε να υποστηριχθεί, ότι αναφέρονται σε αυτά, εμμέσως πολλές διατάξεις του Συντάγματος θα πρέπει αυτή η γενική απόφαση του νομοθέτη να μην πάρει ευρεία έκταση. Δηλαδή ο νομοθέτης δεν αναφέρεται σε όλο το Σύνταγμα.

Ως μορφή του πολιτεύματος εννοούνται τέσσερα στοιχεία: ο δημοκρατικός, ο αβασίλευτος, ο αντιπροσωπευτικός και ο κοινοβουλευτικός χαρακτήρας του πολιτεύματος. Ο δημοκρατικός χαρακτήρας αναφέρεται στην λαϊκή κυριαρχία, στην θέληση του λαού που αναδεικνύει τους αντιπροσώπους του (με την άμεση, καθολική και μυστική ψηφοφορία) και έτσι συμμετέχει στην εξουσία. Αυτά, λοιπόν, τα στοιχεία οφείλονται να προστατεύονται. Ακόμη προστατεύεται η αρχή της διάκρισης των εξουσιών και η ύπαρξη των κομμάτων ως εκφραστές της λαϊκής βούλησης. Προστατεύονται επίσης και όλα τα άλλα στοιχεία της άμεσης Δημοκρατίας αλλά και τα στοιχεία της μικτής Δημοκρατίας.

Με τον όρο «αβασίλευτη Δημοκρατία» εννοείται η μη ύπαρξη «βασιλευόμενης»

Δημοκρατίας με την έννοια ότι δεν συγκεντρώνονται όλες οι εξουσίες στο πρόσωπο ενός ανώτατου άρχοντα και το αξίωμα του προέδρου δεν είναι κληρονομικό. Επίσης το Σύνταγμα με αυτό το στοιχείο απαγορεύει την καθιέρωση «προεδρικής» Δημοκρατίας. Αν καθιερωνόταν είτε προεδρική είτε βασιλευόμενη Δημοκρατία, η έννοια της «Δημοκρατίας» θα έχανε την ουσιαστική σημασία της.

Όσον αφορά, τώρα, την απαγόρευση μεταβολής του κοινοβουλευτικού χαρακτήρα του πολιτεύματος εδώ βασικά υποδηλώνονται δυο ουσιαστικά στοιχεία του κοινοβουλευτικού συστήματος. Πρώτον, το γεγονός ότι η Κυβέρνηση οφείλει να εξαρτά την ύπαρξη της από την Βουλή. Δεύτερον, υποδηλώνονται εδώ οι τρεις εκφάνσεις της σημαντικής κοινοβουλευτικής αρχής: η ανάδειξη της Κυβέρνησης από τη Βουλή, η διατήρηση της από αυτήν και τέλος ο συστηματικός κοινοβουλευτικός έλεγχος.

Το τελευταίο στοιχείο, ο αντιπροσωπευτικός χαρακτήρας του πολιτεύματος είναι κυρίως η προστασία του ρόλου της Βουλής, η προστασία ανάδειξής της και η προστασία των σχετικών αρμοδιοτήτων της.

Η προστασία της μορφής του πολιτεύματος θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι είναι συγχρόνως και μία μορφή προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων. Αν καταργηθεί το δημοκρατικό πολίτευμα τότε αυτόματα παύει να είναι φιλελεύθερο και τότε τα δικαιώματα καταπατούνται.

17. Οι ρητώς διατυπωμένες διατάξεις του Συντάγματος που δεν μεταβάλλονται

Στο άρθρο 110, παράγραφος 1 του Συντάγματος αναφέρονται ποιες διατάξεις του δεν υπόκεινται σε αναθεώρηση. Εκτός από τη μορφή και τη βάση του πολιτεύματος ο συντακτικός νομοθέτης αναφέρεται με ρητό τρόπο σε μια σειρά από ορισμένα άρθρα και παραγράφους για τα οποία το Σύνταγμα συμπεριφέρεται ως απολύτως αυστηρό. Καταρχήν, η παράγραφος ένα του άρθρου δύο του Συντάγματος δεν υπόκειται σε μεταβολή. Σύμφωνα με αυτή την παράγραφο "Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας". Πρόκειται για ένα άρθρο που εξαιρεί την αξία του ανθρώπου σε ύψιστο βαθμό. Όλες οι πράξεις της πολιτείας πρέπει να έχουν ως γνώμονα αυτήν την πρωταρχική αρχή: τον σεβασμό, δηλαδή, στην αξία του ανθρώπου.

Συνεχίζοντας, απαγορεύεται η μεταβολή της παραγράφου ένα του άρθρου 4. Η παράγραφος αυτή διατυπώνεται ως εξής: "Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου". Επίσης απαγορεύεται η μεταβολή της παραγράφου 4: "Μόνο οι Έλληνες πολίτες είναι δεκτοί σε όλες τις δημόσιες λειτουργίες, εκτός από τις εξαιρέσεις που εισάγονται με ειδικούς νόμους", και της παραγράφου 7: "Τίτλοι ευγένειας ή διακρίσεις ούτε απονέμονται ούτε αναγνωρίζονται σε Έλληνες πολίτες.". Αποτελούν αναμφισβήτητα πολύ σπουδαίες διατάξεις εφόσον θεμελιώνουν την αρχή της ισότητας και ισονομίας μεταξύ Ελλήνων.

Έπειτα δεν υπόκεινται σε αναθεώρηση η παράγραφος 1 και 3 του άρθρου πέντε του Συντάγματος που καθορίζουν ότι: "Καθένας έχει το δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική της Χώρας εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη." Και " Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη. Κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά

μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος.” Πρόκειται για σημαντικές κατοχυρώσεις της προστασίας του ανθρώπου και όσων αυτός δικαιούται.

Τέλος, απαγορεύεται η αναθεώρηση της παραγράφου 1 του άρθρου 13: “Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός” Επίσης το άρθρο 26, το οποίο ορίζει τις διακρίσεις των εξουσιών δεν μεταβάλλεται.

18. Διαδικασία αναθεώρησης των σχετικών αυστηρών άρθρων του Συντάγματος

Η αναθεωρητική διαδικασία του Συντάγματος είναι έργο της «αναθεωρητικής εξουσίας» που πρέπει να τη διακρίνουμε από τη «συντακτική εξουσία». Βέβαια, η συντακτική εξουσία με την ευρύτερη έννοια, περιλαμβάνει και την αναθεωρητική εξουσία. Με άλλα λόγια η έννοια της συντακτικής εξουσίας αν χρησιμοποιηθεί, με την ευρύτερη έννοια του όρου, περιλαμβάνει και την διαδικασία θέσπισης εξαρχής νέου Συντάγματος αλλά και την διαδικασία μεταβολής του ήδη υπάρχοντος Συντάγματος (δηλαδή την διαδικασία αναθεώρησης).

Ο όρος της «συντακτικής εξουσίας» χρησιμοποιείται όμως και με την στενή έννοια του. Αναλυτικότερα, η συντακτική εξουσία με την στενότερη έννοια του όρου είναι η διαδικασία δημιουργίας ενός νέου Συντάγματος. Η δημιουργία αυτή του νέου Συντάγματος δεν βασίζεται σε συνταγματικούς κανόνες δικαίου ή σε οποιουσδήποτε άλλους κανόνες δικαίου έκτος από αυτούς που η συντακτική εξουσία θέλει να καθορίσει ή αυτούς που υπάρχουν εξαρχής από τη φύση τους. Δηλαδή, επιβάλλεται να τονιστεί ότι η συντακτική εξουσία δεν έχει καμία «νομική δέσμευση». Η συντακτική εξουσία υπό την στενή έννοια του όρου λαμβάνει δράση όταν θεσπίζεται το Σύνταγμα για πρώτη φορά. Επίσης συντακτική εξουσία υπάρχει περίπτωση να έχουμε και κατά την θέσπιση ενός νέου Συντάγματος όταν έχουν ήδη θεσπιστεί ήδη στο παρελθόν και άλλα Συντάγματα, αλλά υπήρχε η περίπτωση καταστράτηγησης της συνταγματικής πραγματικότητας. Η συντακτική εξουσία δεν είναι υποχρεωμένη να ακολουθήσει μια συγκεκριμένη διαδικασία αλλά ούτε και να περιοριστεί σε ένα συγκεκριμένο περιεχόμενο κανόνων δικαίου δεδομένου ότι είναι εξ' ολοκλήρου αδέσμευτη. Είναι η μόνη που έχει την ευθύνη διαμόρφωσης του Συντάγματος και αυτή θέτει τα όρια μέσα στα οποία κινείται. Θεωρητικά, όμως, η συντακτική εξουσία λαμβάνει υπ' όψιν της τις διάφορες αντιλήψεις που ισχύουν για θέματα σχετικά με το δίκαιο στις κοινωνίες. Λόγος για συγκεκριμένη αναθεωρητική διαδικασία δεν γίνεται σε όσα από τα Συντάγματα είναι ήπια (δηλαδή σε αυτά που δέχονται οποιαδήποτε μεταβολή τους) αλλά στα αυστηρά Συντάγματα. Η αναθεωρητική διαδικασία είναι αρμοδιότητα της αναθεωρητικής εξουσίας. Η αναθεωρητική εξουσία αποτελείται από αντιπροσώπους του εκλογικού σώματος. Η αναθεωρητική εξουσία έχει έκτακτο χαρακτήρα και όχι τακτικό δηλαδή δεν είναι μόνιμη αλλά συγκροτείται όταν υπάρχει επιτακτική ανάγκη για αναθεώρηση του υπάρχοντος Συντάγματος. Σε αντίθεση με την συντακτική εξουσία, η αναθεωρητική περιορίζεται και ως προς την διαδικασία την οποία πρέπει να ακολουθήσει αλλά και ως προς το περιεχόμενο των συνταγματικών κανόνων δικαίου που πρόκειται να αναθεωρήσει. Η αναθεωρητική εξουσία δεν θεσπίζει καινούργιους κανόνες δικαίου αλλά απλώς μεταβάλλει πάνω σε μια συγκεκριμένη βάση, το Σύνταγμα που επιθυμεί να αναθεωρήσει.

Η αναθεωρητική διαδικασία προβλέπεται από το Σύνταγμα στις παραγράφους 2,3,4,5 και 6 του άρθρου 110 του Συντάγματος. Στην πρώτη παράγραφο του ίδιου άρθρου διατυπώνονται με ακρίβεια τα άρθρα που δεν υπόκεινται σε αναθεώρηση. Επίσης, στην παράγραφο αυτή διατυπώνεται με άκρως ρητό τρόπο ότι εκτός από συγκεκριμένα άρθρα με τις συγκεκριμένες παραγράφους που δεν μεταβάλλονται, όλες οι υπόλοιπες διατάξεις του «υπόκεινται σε αναθεώρηση». Το Σύνταγμα μας, στην παράγραφο 6 θέτει έναν περιορισμό όσον αφορά το χρονικό σημείο της αναθεώρησης: «Δεν επιτρέπεται αναθεώρηση του Συντάγματος πριν περάσει πενταετία από την περάτωση της προηγούμενης».

Η αναθεώρηση του Συντάγματος συντελείται σε δύο κυρίως φάσεις: η φάση απόφασης για την αναγκαιότητα της αναθεώρησης και η φάση της διαδικασίας αναθεώρησης.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως η πρωτοβουλία της αναθεώρησης του Συντάγματος ανήκει στην αναθεωρητική εξουσία που αποτελείται από εκπροσώπους του εκλογικού σώματος, και σε ορισμένες περιπτώσεις το εκλογικό σώμα καλείται να επικυρώσει το αποτέλεσμα της αναθεωρητικής διαδικασίας. Η απόφαση αναθεώρησης του Συντάγματος είναι πολύ σημαντική. Δεν πρέπει να παίρνεται αφήφιστα μία τέτοια απόφαση. Το Σύνταγμα αποτελεί τον θεμελιώδη κανόνα δικαίου και κατά αυτόν τον τρόπο η αναθεώρηση του Συντάγματος δεν είναι απλώς η αλλαγή ενός κοινού κανόνα δικαίου. Η απόφαση αυτή λοιπόν, πρέπει να λαμβάνεται έπειτα από εμπεριστατωμένη και υπεύθυνη έρευνα. Αν δεν κρίνεται υψίστης σημασίας η αναθεώρηση του Συντάγματος τότε καλό θα ήταν να αποφεύγεται για τους ίδιους λόγους που αναφέρθηκαν προηγουμένως.

Πρώτα- πρώτα, λοιπόν, πρέπει να διαπιστωθεί η ανάγκη αναθεώρησης. Για να εξακριβωθεί αυτό υποβάλλονται καταρχήν προτάσεις από τους βουλευτές. Οι προτάσεις των βουλευτών προς αναθεώρηση πρέπει να γίνονται τουλάχιστον από πενήντα βουλευτές. Οι προτάσεις αυτές, οι οποίες είναι απαραίτητα γραπτές, περιλαμβάνουν συγκεκριμένα άρθρα που κατά την γνώμη των βουλευτών πρέπει να αναθεωρηθούν καθώς και οι λόγοι που πρέπει να γίνει οι συγκεκριμένες αναθεωρήσεις. Οι προτάσεις αυτές έπειτα, μοιράζονται στο σύνολο των βουλευτών και ο πρόεδρος της Βουλής οργανώνει μία επιτροπή αναθεώρησης που έχει ως κύρια αρμοδιότητά της την συζήτηση των διατάξεων προς αναθεώρηση. Η βούληση για αναθεώρηση του Συντάγματος διαπιστώνεται ύστερά από δύο ψηφοφορίες. Η αναγκαιότητα των δύο ψηφοφοριών είναι μεγάλη καθώς κατά αυτόν τον τρόπο επιβεβαιώνεται η ανάγκη αναθεώρησης του Συντάγματος. Οι δύο αυτές ψηφοφορίες δεν γίνονται χρονικά την ίδια στιγμή αλλά επιβάλλεται να απέχει η μία από την άλλη έναν τουλάχιστον μήνα. Η αναθεωρητική διαδικασία συνεχίζεται ακάθεκτη είτε εάν στην ψηφοφορία επιτευχθεί απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών είτε ακόμη και πλειοψηφία των τριών πέμπτων.

Συνεχίζοντας, εφόσον αποφασιστεί τελικά η αναθεώρηση του Συντάγματος, η Βουλή που πήρε αυτήν την απόφαση και διατύπωσε τις συγκεκριμένες διατάξεις που πιστεύει ότι πρέπει να αναθεωρηθούν, διαλύεται. Συγκροτείται έπειτα νέα Βουλή. Η Βουλή αυτή είναι υπεύθυνη για την πραγματοποίηση του δεύτερου σταδίου της αναθεώρησης του Συντάγματος. Η νέα Βουλή δημιουργεί και αυτή μια αναθεωρητική επιτροπή. Αυτή συζήτα διεξοδικά τις συγκεκριμένες διατάξεις προς αναθεώρηση. Στην πρώτη κιόλας σύνοδο της επόμενης Βουλής, σύμφωνα με την παράγραφο τρία του άρθρου 110 του Συντάγματος, αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών σχετικά με τις αναθεωρητικές διατάξεις. Αν όμως, η ψηφοφορία σχετικά με την απόφαση της αναγκαιότητας της αναθεώρησης του Συντάγματος έλαβε την πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών τότε υποχρεωτικά η ψηφοφορία της επόμενης Βουλής πρέπει να λάβει την πλειοψηφία των τριών πέμπτων του αριθμού των βουλευτών έτσι ώστε να προχωρήσει στην τελική αναθεώρηση. Αν από την άλλη μεριά η ψηφοφορία για την απόφαση της αναθεώρησης έλαβε την πλειοψηφία των τριών πέμπτων του αριθμού των βουλευτών τότε αρκεί η ψηφοφορία της επόμενης Βουλής να λάβει την πλειοψηφία του όλου αριθμού των μελών της Βουλής (παράγραφος 4 του άρθρου 110 του Συντάγματος).

Οι ψηφιζόμενες αναθεωρήσεις διατάξεων του Συντάγματος πρέπει να δημοσιεύονται στην εφημερίδα της Κυβέρνησης μέσα σε δέκα μέρες αφού ψηφιστεί από την Βουλή. Οι ψηφιζόμενες αναθεωρήσεις αυτές θέτονται σε ισχύ έπειτα από ειδικό ψήφισμα της Βουλής.

3η ΕΝΟΤΗΤΑ

19. Ο ανώτερος χαρακτήρας του Συντάγματος

Το τρίτο τυπικό στοιχείο του Συντάγματος είναι η ανωτερότητά του. Το Σύνταγμα εκτός από γραπτός και αυστηρός είναι και ανώτατος νόμος.(lex suprema).

Πολλοί συγγραφείς έχουν κατά καιρούς διαφωνήσει για το στοιχείο αυτό της ανωτερότητας του Συντάγματος. Αρκετοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν πως η ανωτερότητα είναι βέβαια συνηθισμένο αλλά όχι βασικό ή αναγκαίο στοιχείο του τυπικού Συντάγματος. Γι' αυτούς αναγκαίο τυπικό στοιχείο του Συντάγματος είναι μόνο ο γραπτός χαρακτήρας του. Η κρατούσα άποψη είναι ότι η τυπική ανωτερότητα των Συνταγμάτων αποτελεί αναμφίβολα ουσιώδες νομικό γνώρισμα του.

Η ανωτερότητα του Συντάγματος συνδέεται στενά με την ιεραρχική κλίμακά των κανόνων δικαίου. Η θεωρία της ιεραρχίας των κανόνων δικαίου αναπτύχθηκε κυρίως από τον Bierling αλλά και από τον Kelsen. Ο Hans Kelsen, που δικαιολογημένα θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς νομικούς του περασμένου αιώνα, διατύπωσε την άποψη ότι το θεμέλιο της ισχύος του δέοντος δεν μπορεί παρά να είναι ένα άλλον δέον, ένας άλλος κανόνας δικαίου. Έτσι λοιπόν οδηγήθηκε στην άποψη ότι οι κανόνες δικαίου διέπονται από μια ιεραρχική κλίμακα η οποία επιβάλλει το γεγονός να είναι κάποιοι κανόνες δικαίου ανώτεροι και κάποιοι άλλοι κατώτεροι. Με την ευρεία έννοια του όρου ιεραρχία σημαίνει ο καθορισμός ορισμένου κανόνα δικαίου ή ενός συνόλου κανόνων δικαίου ως ανώτερου από άλλους κανόνες δικαίου. Η ιεραρχία των κανόνων δικαίου είναι ανάλογη με την ιεραρχία των διάφορων οργάνων ενός κράτους. Αναλυτικότερα, ο συντακτικός νομοθέτης είναι ανώτερος από τον κοινό νομοθέτη διότι θεσπίζει κανόνες ανώτερους από αυτούς που θεσπίζει ο κοινός νομοθέτης και αντίστροφα.

Το Σύνταγμα τίθεται στην κορυφή της ιεραρχίας των κανόνων δικαίου. Δεν υπάρχουν άλλοι κανόνες ανώτεροι από το Σύνταγμα. Με βάση τα παραπάνω το Σύνταγμα περιέχει τους πιο σημαντικούς κανόνες δικαίου. Η τυπική υπεροχή του Συντάγματος δίνει αξία και σημασία

στην ουσιαστική υπεροχή του. Το ότι το Σύνταγμα είναι τυπικά ανώτερο από τους άλλους κανόνες δικαίου του δίνει την δυνατότητα σε περίπτωση σύγκρουσης μεταξύ των κανόνων του κοινού δικαίου με αρχές ή κανόνες που το Σύνταγμα ορίζει το δεύτερο να υπερέχει. Έτσι λοιπόν η παρουσία του τυπικού στοιχείου της ανωτερότητας έχει κάνει απαραίτητο τον «έλεγχο της αντισυνταγματικότητας» των νόμων.

Η ανωτερότητα του Συντάγματος είναι το πιο βασικό και πιο θεμελιώδες στοιχείο του τυπικού χαρακτήρα του Συντάγματος. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η μεγάλη τυπική ισχύς του Συντάγματος είναι το πιο «ουσιαστικό» στοιχείο του τυπικού Συντάγματος. Αυτό γιατί, αν το Σύνταγμα δεν ήταν ανώτερο από τους κοινούς νόμους τότε δεν θα μπορούσαμε να μιλάμε για «Σύνταγμα» με την νομική έννοια του όρου.

Το τυπικό στοιχείο της ανωτερότητας του Συντάγματος εμφανίστηκε κυρίως κατά την δημιουργία του σύγχρονου Συντάγματος. Ενώ τα τυπικά στοιχεία του γραπτού και του αυστηρού χαρακτήρα του Συντάγματος είχαν κάνει την εμφάνισή τους από πολύ παλιά, το Σύνταγμα ως ανώτερος νόμος είναι πρόσφατο σχετικά απόκτημα του. Δημιουργήθηκε τη στιγμή της γέννησης του σύγχρονου Συντάγματος.

Συνοψίζοντας, ο χαρακτήρας του Συντάγματος ως θεμελιώδους κανόνα που ρυθμίζει την όλη κρατική οργάνωση έχει σαν συνέπεια την υπεροχή του απέναντι σε όλους τους άλλους κανόνες δικαίου οι οποίοι ισχύουν μέσα στα όρια ενός κράτους. Η υπεροχή αυτή θεμελιώνεται και στο περιεχόμενο του Συντάγματος, στο γεγονός ότι με τις διατάξεις του συντελείται η βασική διάρθρωση της απονομής της κρατικής εξουσίας.

20. Η συνταγματικότητα των κανόνων του κοινού δικαίου εξ' αιτίας της ανωτερότητας του Συντάγματος.

Η ανωτερότητα του Συντάγματος έχει ως αποτέλεσμα την τυπική υπεροχή του έναντι των άλλων κανόνων δικαίου. Το Σύνταγμα βρίσκεται στην κορυφή της ιεραρχικής κλίμακας των κανόνων δικαίου. Εξ' αιτίας αυτού του γεγονότος όλοι οι άλλοι κανόνες δικαίου οφείλουν να υπακούουν στους κανόνες που θεσπίζει το Σύνταγμα. Αν κάποιοι κανόνες του κοινού δικαίου συγκρουστούν με το Σύνταγμα (δηλαδή, οι ρυθμίσεις στις οποίες αναφέρονται είναι αντίθετες ως προς αυτά που ρυθμίζει το Σύνταγμα), τότε παύουν αυτόματα να εφαρμόζονται, αδρανοποιούνται. Αυτήν τη δύναμη έχει το Σύνταγμα το οποίο χάρη στην ανωτερότητα του φέρνει την αρμονία και την ισορροπία στη έννομη τάξη μιας χώρας. Η ασυμφωνία των κανόνων του κοινού δικαίου με το Σύνταγμα οδηγεί τους πρώτους σε αδρανοποίηση τους και το Σύνταγμα σε επικύρωση του στοιχείου ότι είναι ο ανώτατος νόμος.

Η ιεραρχία των κανόνων δικαίου και η τυπική υπεροχή του Συντάγματος έναντι όλων των άλλων είναι αποτέλεσμα και της ανωτερότητας του αλλά και της αυστηρότητας του. Αυτό γιατί είναι αναμφισβήτητο ότι η ανωτερότητα που έχει το Σύνταγμα στην ιεραρχία των νομικών κανόνων που υπάρχουν μέσα σε ένα κράτος γίνεται περισσότερο έκδηλη όταν το Σύνταγμα είναι αυστηρό. Η καθιέρωση της αυστηρότητας του Συντάγματος το τοποθετεί στην κορυφή της ιεραρχικής κλίμακας της έννομης τάξης και επιβάλλει την συμμόρφωση με τις δικές του ρυθμίσεις κάθε εκδήλωσης της κρατικής εξουσίας άσχετα με το όργανο από το οποίο προέρχεται ή με τη μορφή του. Οι νόμοι, οι διοικητικές πράξεις, οι υπουργικές αποφάσεις, οι δικαστικές αποφάσεις, το διεθνές δίκαιο πρέπει να συμφωνούν οπωσδήποτε με το Σύνταγμα που είναι και ο ανώτερος κανόνας δικαίου του κράτους.

Το αποτέλεσμα της τυπικής υπεροχής του Συντάγματος είναι ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων. Οι νόμοι πρέπει να συμφωνούν ως προς το περιεχόμενο τους στο Σύνταγμα. Η συμφωνία των κανόνων του κοινού δικαίου με το Σύνταγμα και η ανωτερότητα του τελευταίου, καθορίζεται από το Σύνταγμα μας στο άρθρο 87, παράγραφος 2: «Οι δικαστές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους και σε καμιά περίπτωση δεν υποχρεούνται να συμμορφώνονται με τις διατάξεις που έχουν τεθεί κατά την κατάλυση του Συντάγματος.» και στο άρθρο 93, παράγραφος 4 που αναφέρεται στο έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων: «Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενο του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα.» Επιπλέον, και οι διατάξεις του άρθρου 110 του Συντάγματος θεμελιώνουν την ανωτερότητά του, δεδομένου ότι ρυθμίζουν μια ειδική, συγκεκριμένη διαδικασία σύμφωνα με την οποία είναι επιτρεπτή η αναθεώρηση των διατάξεων του. Οι κανόνες δικαίου που θεσπίζονται στο Σύνταγμα δεν επιτρέπεται να αλλάξουν με την ίδια διαδικασία που μεταβάλλονται οι νόμοι. Το Σύνταγμα είναι ανώτερο, και οι διατάξεις του σε όλες τις εκφάνσεις τους πρέπει να συμπεριφέρονται ως ανώτερες. Τέλος, στο άρθρο 100, παράγραφος ένα και στήλη ε', το οποίο αναφέρεται στον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων από το Α.Ε.Δ, θεμελιώνεται επίσης η τυπική ανωτερότητα του Συντάγματος. Η εφαρμογή οποιουδήποτε νόμου εξαρτάται από την συμφωνία του με το Σύνταγμα.

Επομένως, η ανωτερότητα του Συντάγματος δεν είναι μόνο ένα ζήτημα θεωρητικού περιεχομένου αλλά και ένα ζήτημα με πρακτικό περιεχόμενο το οποίο εφαρμόζεται κατά την διάρκεια του ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων.

21. Η διάκριση αυστηρού και ανώτερου χαρακτήρα του Συντάγματος

Η αυστηρότητα του Συντάγματος και η ανωτερότητα του είναι δύο στοιχεία του τυπικού Συντάγματος που συνήθως συγχέονται μεταξύ τους. Όμως πρόκειται για δύο διαφορετικά στοιχεία που εκφράζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά του Συντάγματος.

Η παραδοσιακή ερμηνεία του Συντάγματος είναι αυτήν που ταυτίζει την αυστηρότητα και την ανωτερότητα. Δεν ξεχωρίζει τις δύο αυτές έννοιες μεταξύ τους. Για την παραδοσιακή ερμηνεία του Συντάγματος τα τυπικά στοιχεία του Συντάγματος είναι δύο: ο γραπτός χαρακτήρας του και η τυπική υπεροχή του (-αυστηρότητα).

Η διάκριση όμως της τυπικής υπεροχής του Συντάγματος και της αυστηρότητας του πρέπει να είναι εμφανής. Η αυστηρότητα του Συντάγματος αναφέρεται στην διαδικασία παραγωγής και θέσπισης των κανόνων δικαίου. Από την άλλη μεριά, η ανωτερότητα του Συντάγματος αναφέρεται στην υπεροχή του Συντάγματος έναντι των άλλων κανόνων δικαίου. Η ανωτερότητα του αναφέρεται δηλαδή στην ιεραρχία των κανόνων δικαίου.

Χρονικά, πρώτα εμφανίστηκε η αυστηρότητα του Συντάγματος και έπειτα η ανωτερότητά του. Η αυστηρότητα του Συντάγματος είναι ένα τυπικό στοιχείο χρονικά προγενέστερο της ανωτερότητας. Χάριν όμως της αυστηρότητας του Συντάγματος αναπτύχθηκε σιγά-σιγά και η τυπική του υπεροχή έναντι των άλλων κανόνων δικαίου. Το τυπικό στοιχείο της ανωτερότητας του Συντάγματος δεν θεμελιώνεται με ρητό τρόπο από τις διατάξεις του. Παρ' όλα αυτά όμως κατοχυρώνεται από αυτό. Οι διατάξεις που αναφέρονται στην αυστηρότητα του Συντάγματος αναφέρονται εμμέσως και στην τυπική του υπεροχή του. Αυτό συνάγεται με τους εξής συλλογισμούς: Το άρθρο 110 του Συντάγματος αναφέρει τα σχετικά με την αναθεώρηση του. Οι διατάξεις του Συντάγματος που επιδέχονται αναθεώρηση, αναθεωρούνται με μια ειδική και συγκεκριμένη διαδικασία. Οι συνταγματικές διατάξεις δεν αναθεωρούνται με μία εύκολη διαδικασία όπως οι νόμοι αλλά δύσκολα λόγω της αυστηρότητας του. Επομένως, το γεγονός ότι οι κανόνες του Συντάγματος δεν μεταβάλλονται με την ίδια διαδικασία όπως οι νόμοι σημαίνει ότι το Σύνταγμα είναι ανώτερο από τους νόμους, τυπικά υπερέχει από αυτούς. Έτσι λοιπόν, μέσω της αυστηρότητας του Συντάγματος που διατυπώνεται ρητώς στο άρθρο 110, θεμελιώνεται συγχρόνως και η τυπική του υπεροχή που έχει εξελιχθεί σε ένα πολύ σημαντικό στοιχείο του τυπικού Συντάγματος.

Η ανωτερότητα του Συντάγματος θεμελιώνεται, όμως, και από άλλες διατάξεις του οι οποίες αναφέρθηκαν πιο πάνω. Αυτές είναι η παράγραφος 2 του άρθρου 87, η παράγραφος 4 του άρθρου 93 και το άρθρο 100 παράγραφος ε'.

Συμπεράσματα

1. Με τον όρο «Σύνταγμα» εννοούμε ένα ευρύτερο σύνολο κανόνων δικαίου. Το Σύνταγμα έχει τύπο και ουσία. Το Σύνταγμα αποτελεί το όλον και διακρίνεται σε επιμέρους μορφές και όρους. Διακρίνεται δηλαδή στο παραδοσιακό Σύνταγμα ή Σύνταγμα με την ευρεία έννοια του όρου, το σύγχρονο Σύνταγμα ή Σύνταγμα με την στενή έννοια του όρου και τέλος σε οιονεί Σύνταγμα. Αυτές οι επιμέρους μορφές του Συντάγματος έχουν και τους αντίστοιχους ορισμούς τους.

2. Η παραδοσιακή ερμηνεία του Συντάγματος ακολουθεί την λεγόμενη «δυσάδιστική» θεωρία. Διαχωρίζει το τυπικό και το ουσιαστικό χαρακτήρα του Συντάγματος. Διαχωρίζει δηλαδή το corpus από το animus, τυπικό και ουσιαστικό Σύνταγμα είναι δύο διαφορετικά είδη Συντάγματος. Η παραδοσιακή θεωρία δέχεται κάθε είδους συνταγματικό μόρφωμα ως Σύνταγμα. Δεν ορίζει ποια συγκεκριμένα στοιχεία πρέπει να έχει ένα Σύνταγμα ώστε να έχει αυτή την ονομασία. Δεν λειτουργεί δεσμευτικά. Πιο κοντά στην σύγχρονη νομική αντίληψη φαίνεται να είναι η σύγχρονη ερμηνεία του Συντάγματος η οποία ασπάζεται την μονιστική αντίληψη. Το σύγχρονο Σύνταγμα είναι το Σύνταγμα στο οποίο corpus και animus, ψυχή και σώμα, τύπος και ουσία συμπλέκονται και διαπλέκονται μεταξύ τους. Το Σύνταγμα είναι δισυστάτο. Διακρίνεται σε τύπο και ουσία. Ο τυπικός και ο ουσιαστικός χαρακτήρας του Συντάγματος είναι δύο διαφορετικά χαρακτηριστικά του ίδιου πράγματος, «οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος». Κατά την μονιστική θεωρία, λοιπόν, το Σύνταγμα έχει δύο διαστάσεις την τυπική και την ουσιαστική. Μία άλλη μορφή του Συντάγματος είναι το οιονεί Σύνταγμα το οποίο περιλαμβάνει ορισμένα από τα τυπικά και ορισμένα από τα ουσιαστικά στοιχεία του Συντάγματος. Δεν περιλαμβάνει όμως όλα τα χαρακτηριστικά αυτά. Τα οιονεί Σύνταγματα εμφανίστηκαν κατά την εξέλιξη των Συνταγμάτων και αποτελούν ατελέστερες μορφές αυτού που σήμερα ονομάζουμε σύγχρονο Σύνταγμα.

3. Σύμφωνα, λοιπόν, με την σύγχρονη νομική αντίληψη το Σύνταγμα έχει δύο διαστάσεις, δύο όψεις, την ουσιαστική και την τυπική. Με την ουσιαστική έννοια του όρου «Σύνταγμα», το Σύνταγμα είναι θεμελιώδης, καθολικός και γενικός νόμος. Αντίθετα, με την τυπική έννοια του όρου το Σύνταγμα είναι γραπτός, αυστηρός και ανώτερος νόμος.

4. Το Σύνταγμα είναι οπωσδήποτε γραπτό. (lex scripta) Πρέπει δηλαδή να είναι ένα ιδιαίτερο κείμενο προσεκτικά διατυπωμένο και οι κανόνες που αυτό περιλαμβάνει έχουν την μορφή κώδικα. Ακόμη παρ' όλο που ο γραπτός χαρακτήρας του Συντάγματος είναι ουσιαστικό τυπικό στοιχείο εντούτοις υπάρχουν και οι εθιμικοί συνταγματικοί κανόνες. Υπάρχει και μία άλλη κατηγορία συνταγματικών κανόνων που βρίσκονται έξω από το ενιαίο κείμενο του Συντάγματος. Δεν παύουν όμως να θεωρούνται τυπικές μορφές συνταγματικών κανόνων. Αυτές είναι οι ερμηνευτικές δηλώσεις (οι οποίες βρίσκονται στο κείμενο του Συντάγματος) τα ψηφίσματα, οι συντακτικές πράξεις και οι νόμοι με αυξημένη τυπική μορφή. Τέλος, μια ιδιαίτερη κατηγορία είναι αυτήν των συνθηκών του πολιτεύματος. Οι συνθήκες του πολιτεύματος καθορίζουν την ορθή συνταγματική συμπεριφορά. Υπάρχει η πιθανότητα με την πάροδο του χρόνου να γίνουν και οι συνθήκες του πολιτεύματος είδος εθίμων, οπότε και να καθιστούν εθιμικοί συνταγματικοί κανόνες.

5. Το Σύνταγμα είναι αυστηρό (lex dura). Με τον όρο «αυστηρότητα» του Συντάγματος νοείται το γεγονός ότι το Σύνταγμα δεν αλλάζει, διατηρείται ή τουλάχιστον μεταβάλλεται δύσκολα. Η αυστηρότητα διακρίνεται σε απόλυτη και σχετική. Απόλυτα αυστηρό ονομάζεται το Σύνταγμα εκείνο που απαγορεύει οποιαδήποτε μεταβολή του. Σχετικά αυστηρό

ονομάζεται το Σύνταγμα που επιτρέπει μεν την μεταβολή, δυσχερέστερα όμως από τους κοινούς νόμους και καθορίζοντας μία ειδική και συγκεκριμένη διαδικασία. Το ιδανικό είναι να επιτρέπεται η μεταβολή των Συνταγμάτων δηλαδή τα Συντάγματα να είναι σχετικώς αυστηρά για να μην δεσμεύονται οι επόμενες γενιές δεδομένου τις συνεχείς αλλαγές σε όλους τους τομείς των δραστηριοτήτων της σύγχρονης κοινωνίας. Επομένως, το Σύνταγμα να μην μεταβάλλεται συχνά, αλλά εντούτοις να μεταβάλλεται.

6. Το Σύνταγμα είναι ανώτερο (lex suprema). Λέγοντας ανωτερότητα του Συντάγματος εννοούμε την τυπική του υπεροχή έναντι των άλλων κανόνων του κοινού δικαίου. Το Σύνταγμα βρίσκεται στην κορυφή της ιεραρχικής πυραμίδας των κανόνων δικαίου. Στην κορυφή της πυραμίδας υπάρχει το Σύνταγμα και στην συνέχεια έπονται όλες οι άλλες κατηγορίες κανόνων δικαίου. Η παραδοσιακή ερμηνεία του Συντάγματος θεωρεί την αυστηρότητα ταυτόσημη με την ανωτερότητα του Συντάγματος. Στην πραγματικότητα όμως είναι δύο διαφορετικά τυπικά στοιχεία του Συντάγματος. Η αυστηρότητα αναφέρεται στην διαδικασία παραγωγής και μεταβολής των συνταγματικών κανόνων ενώ η τυπική του υπεροχή στην ανωτερότητά του έναντι των κανόνων του κοινού δικαίου. Η ανωτερότητα του Συντάγματος είναι το τελευταίο τυπικό στοιχείο που εμφανίστηκε στην εξελεγκτική πορεία του Συντάγματος.

Το Σύνταγμα υπό τυπική έννοια
(The typical aspect of the Constitution)

Περίληψη εργασίας

Η εργασία «το Σύνταγμα υπό τυπική έννοια» αναφέρεται στον διπλό χαρακτήρα του

Συντάγματος και συγκεκριμένα στην τυπική διάστασή του. Οι ερμηνείες του Συντάγματος είναι κυρίως τρεις: η παραδοσιακή ερμηνεία, η σύγχρονη ερμηνεία και τα οιονεί Συντάγματα. Το Σύνταγμα έχει τυπική και ουσιαστική διάσταση. Λέγοντας τυπική διάσταση του Συντάγματος εννοούμε την γραπτή μορφή του, την αυστηρότητα και την ανωτερότητά του. Τυπικής δύναμης ίσης με το Σύνταγμα είναι και οι εθιμικοί συνταγματικοί κανόνες, που είναι άγραφοι, καθώς και οι τυπικές μορφές του Συντάγματος όπως τα ψηφίσματα, κάποιοι συγκεκριμένοι νόμοι και οι συντακτικές πράξεις. Επιπλέον το Σύνταγμα είναι αυστηρό. Κάποια Συντάγματα, που ονομάζονται απολύτως αυστηρά, δεν επιτρέπουν καμία μεταβολή στο εσωτερικό τους και κάποια, τα οποία ονομάζονται σχετικώς αυστηρά, επιτρέπουν την μεταβολή τους με δυσχερέστερη διαδικασία. Τέλος, στην εργασία γίνεται λόγος για την ανωτερότητα του Συντάγματος που είναι το τελευταίο τυπικό στοιχείο που διαμόρφωσε την έννοια του σύγχρονου Συντάγματος και φανερώνει την ανώτερη τυπική δύναμη του έναντι των κοινών νόμων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Βενιζέλος Ευάγγελος, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, 1991, Θεσσαλονίκη
- 2) Γεωργιάδης Απόστολος, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 2002, Αθήνα-Κομοτηνή, 3η έκδοση
- 3) Γεωργόπουλος Κωνσταντίνος, Συνταγματικό Δίκαιο, 2001, 12η έκδοση
- 4) Δημητρόπουλος Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, 2004, Αθήνα-Κομοτηνή, τόμος Α'

- ο ίδιος, Το Σύνταγμα ως βάση της έννομης τάξης, 2002, Αθήνα-Κομοτηνή
- 5) Μαυριάς Κώστας, Συνταγματικό Δίκαιο, 2004, Αθήνα-Κομοτηνή, 3η έκδοση
- 6) Ράικος Αθανάσιος, Συνταγματικό Δίκαιο, Οργανωτικό Μέρος, 1989, τόμος Α', τεύχος Α'
- 7) Σπηλιωτόπουλος Επαμεινώνδας, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, 2002, Αθήνα-Κομοτηνή, 11η έκδοση
- 8) Τσάτσος Δημήτρης, Συνταγματικό Δίκαιο, 1994, Αθήνα-Κομοτηνή, Τόμος Α', έκδοση Δ'
- 9) Χρυσόγονος Κώστας, Συνταγματικό Δίκαιο, 2003, Αθήνα-Θεσσαλονίκη